

Milieujaarprogramma 2016

Op basis van de wijziging van het decreet algemene bepalingen inzake milieubeleid maakt het Milieujaarprogramma (MJP) 2016 een herkenbaar onderdeel uit van de begroting. Deze tekst wordt dan ook integraal toegevoegd aan de toelichtingen per programma van de leefmilieubegroting.

1. Inleiding

Algemeen

Het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (verder het DABM genoemd), bepaalt dat het milieubeleid in Vlaanderen gestalte krijgt door de milieubeleidsplanning waarvan de hoekstenen het milieurapport, het milieubeleidsplan en de milieujaarprogramma's zijn.

Het **milieurapport** (MIRA) is de wetenschappelijke onderbouwing van het milieubeleid. De opdracht van de milieurapportering is: het beschrijven van de kwaliteit van het leefmilieu (MIRA-T), aangeven hoe die kwaliteit zich zou kunnen ontwikkelen en via welke beleidsinterventies die ontwikkeling kan worden verbeterd (MIRA-S), en onderzoeken in welke mate en op welke wijze het beleid tot nu toe tot veranderingen in de milieukwaliteit heeft geleid (MIRA-BE). De meest recente indicatorrapporten dateren van 2012. De indicatoren worden wel frequenter geactualiseerd via de websites.

Het **milieubeleidsplan** bepaalt de hoofdlijnen van het milieubeleid dat door het Vlaamse Gewest, alsmede door de provincies en gemeenten in aangelegenheden van gewestelijk belang, dient te worden gevoerd. Het plan beoogt enerzijds de bescherming en het beheer van het milieu en anderzijds de doeltreffendheid, de efficiëntie en de interne samenhang van het milieubeleid op alle beleidsniveaus te bevorderen. Het nieuwe MINA-plan 4 werd op 27 mei 2011 vastgesteld door de Vlaamse Regering. Het bestrijkt de periode 2011-2015.

De **milieujaarprogramma's** dienen ter uitvoering en operationalisering van het milieubeleidsplan. Nadruk ligt hierbij op de organisatie, het tijdspad en de prioriteitenstelling van de verschillende maatregelen.

Een milieujaarprogramma moet volgens het DABM minstens het volgende bevatten:

- een verslag van de stand van uitvoering van het geldende milieubeleidsplan en de Europese milieuwetgeving;
- een verslag van de stand van zaken aangaande de goedkeuring van internationale overeenkomsten;
- een opgave van de door het Vlaamse Gewest in het komende jaar te verrichten activiteiten en te nemen maatregelen ter uitvoering van het geldende milieubeleidsplan;
- een overzicht van de in het ontwerp van begroting geraamde inkomsten en uitgaven ter uitvoering van het milieubeleidsplan;
- een lijst met alle geplande en lopende onderzoeken en herstelprogramma's.

Milieujaarprogramma 2016

Het milieujaarprogramma 2016 (MJP 2016) hoort nog bij de uitvoering van het Milieubeleidsplan 2011-2015 (MINA 4), vermits er nog geen nieuw Milieubeleidsplan (MINA 5) werd goedgekeurd. Het

MJP zich op de opvolging van de doelstellingen en een aantal projecten. Voor de plandoelstellingen wordt uitgebreid gerapporteerd over de trends en het doelbereik. Voor de langetermijndoelstellingen wordt een inzicht gegeven in een aantal beschikbare trends. Het MJP wordt afgesloten met een rapportering van een aantal projecten. De programmering werd achterwege gelaten omdat er ondertussen een ontwerp MINA-plan 5 werd uitgewerkt en er een nieuwe beleidsnota ligt met andere accenten. Meer gedetailleerde informatie is te vinden op www.milieubeleidsplan.be

2. Opvolging doelstellingen

Doelstellingen voor een volgende generatie

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de indicatoren bij de acht langetermijnduitdagingen die in het MINA-plan 4 werden geformuleerd. Per indicator wordt een korte stand van zaken, waar mogelijk ook een trend, beschreven. De informatiebronnen worden aangegeven.

Een verhoogde kwaliteit van de leefomgeving <i>(zie ook indicatoren bij de plandoelstellingen lucht, water en leefkwaliteit)</i>	
DALY's als gevolg van luchtvervuiling en milieuhinder (PACT2020)	Gemiddeld speelt een inwoner in Vlaanderen iets meer dan een gezond levensjaar kwijt bij levenslange blootstelling aan huidige niveaus van milieuverstoringen. De effecten veroorzaakt door fijn stof zijn veruit het belangrijkste (ca. 73% van de DALY's). We stellen wel vast dat de impact van fijn stof (PM _{2,5} en PM ₁₀) op de gezondheid geleidelijk afneemt. In 2013 was de berekende impact 21% lager dan in 2005 (bron: MIRA).
Index omgevingskwaliteit	Een prototype van meetinstrument wordt momenteel uitgetest op drie cases. Voor landelijk, randstedelijk en stedelijk gebied werd een nulmeting uitgevoerd voor onderliggende indicatoren, zoals nabijheid van basisvoorzieningen, aaneengeslotenheid van de open ruimte, groenblauwe netwerken, blootstelling aan luchtverontreiniging, aanbod aan groentypologieën, blootstelling aan risico's als overstroming en erosie,... (bron: Departement LNE).
Luchtkwaliteitsindex	De periode 2000-2011 werd gekenmerkt door een wisselende luchtkwaliteit (tussen 10 en 40 dagen met ondermaatse luchtkwaliteit), met als uitschieters de jaren 2003 en 2006 waarin merkbaar meer dagen met een ondermaatse luchtkwaliteit voorkwamen. Vanaf 2012 verbeterde de luchtkwaliteit, met in 2014 tussen 2 (Veurne) en 11 (Gent stad) dagen met

	ondermaatse luchtkwaliteit (bron: VRIND).
Een milieuverantwoorde productie en consumptie <i>(zie ook plandoelstellingen productie en consumptie)</i>	
Ecologische voetafdruk voor Vlaanderen (PACT2020)	De ecologische voetafdruk van Vlaanderen lag in de periode 2004-2009 ver boven de mondiaal beschikbare biocapaciteit van 1,8 gha per persoon. Bijna de helft van de Vlaamse voetafdruk bestaat uit de hoeveelheid land die nodig is voor de productie van biomassa voor voeding, kleding, meubelen, enzovoort. Een even groot deel bestaat uit de oppervlakte bos die nodig is om de CO ₂ die vrijkomt bij de verbranding van fossiele brandstoffen op te vangen (bron: MIRA).
Gehalte aan organische koolstof van de bodem	Uit veldonderzoek blijkt dat 35 % van de akkerpercelen en 52 % van de weidepercelen een koolstofgehalte beneden de streefzone hebben in de periode 2007-2011. Dit aandeel steeg sinds 1989 bij akkerland en sinds 1982 bij weiland (bron: MIRA).
Index voor Duurzame Economische Welvaart (PACT2020)	Tussen 1990 en 2012 steeg in Vlaanderen het BBP per capita met ongeveer 28 %. De ISEW per capita nam in dezelfde periode minder snel toe, namelijk met 16 %. Met uitzondering van het jaar 2009 vertoont de ISEW/capita sinds 2000 eerder een dalende trend (bron: MIRA).
Eco-efficiëntie Vlaamse economie (PACT2020)	Beschouwd over de periode 2000-2013 zijn de emissies van verontreinigende stoffen, met uitzondering van de PAK-uitstoot, absoluut losgekoppeld van de economische groei. In de periode 2004-2012 is er tevens een absolute ontkoppeling tussen de hoeveelheid primair geproduceerde afvalstoffen en het BBP (bron: MIRA).
Materiaalintensiteit Vlaamse economie (PACT2020)	Er zijn geen recente cijfers beschikbaar voor Vlaanderen. Op Belgisch niveau is er tussen 2002 en 2013 een absolute ontkoppeling tussen het binnenlands materiaalverbruik (eigen ontginningen+import-export) en het BBP (bron: Federaal Planbureau).
Eigen materialenconsumptie	Er zijn geen recente cijfers beschikbaar voor Vlaanderen. Op Belgisch niveau bedroeg het binnenlands materiaalverbruik (eigen ontginningen+import-export) 154 miljoen ton

	in 2013 (bron: Federaal Planbureau).
Vervoersintensiteit Vlaamse economie	Sinds 2000 is het aantal personenkilometers (weg- en spoorverkeer) sneller gestegen dan de bevolking. In 2012 nam de auto (en moto) 80% van de personenkilometers voor zijn rekening. Het aantal tonkilometers (wegverkeer, spoor en binnenvaart) nam sterk toe tussen 2000 en 2007 en lag in 2012, ondanks de afname na 2007, circa 28% hoger dan in 2000. In 2012 Anno 2012 gebeurt het overgrote gedeelte (79%) van het goederenvervoer over de weg (vrachtwagen), 13% via binnenvaart en 8% via het spoor (bron: MIRA).
Bewaren van de biodiversiteit en de integriteit van ecosystemen <i>(zie ook plandoelstellingen biodiversiteit)</i>	
Aantal bijkomende exoten	In Vlaanderen komen minstens 89 uitheemse soorten planten en dieren voor die op een signaallijst staan van problematische uitheemse soorten. Minstens 41 daarvan gedragen zich ook echt invasief in de natuur (bron: NARA).
Vlaamse middelen voor de bescherming van biodiversiteit	In 2015 werden door het beleidsdomein Leefmilieu en Natuur 132,2 miljoen euro aan kredieten voorzien voor het thema biodiversiteit (bron: Departement LNE).
Aandeel watersystemen met een zeer goede toestand	Hoewel meerdere waterlichamen voor een aantal deelparameters al “zeer goed” scoren, bevindt momenteel geen enkel Vlaams waterlichaam zich, gelet op het “one out, all out”-principe, in “zeer goede toestand” (bron: VMM).
Impact op natuur als gevolg van klimaatwijziging	Verschillende langetermijnwaarnemingen (bladontwikkeling eik en beuk, aankomstdata trekvogels, pollenpieken, trend Zuid-Europese soorten,...) wijzen op een toenemende impact van de klimaatverandering op de natuur in Vlaanderen (bron: NARA).
Een klimaatvriendelijke samenleving met oog voor hernieuwbare bronnen <i>(zie ook plandoelstellingen minder absolute milieudruk en milieuverantwoorde productie en consumptie)</i>	
Energie-intensiteit Vlaamse economie (PACT2020)	Met uitzondering van 2010 is er sinds 2003 een ontkoppeling tussen de economische groei en het energieverbruik. In 2014 ligt de energie-intensiteit 21% lager dan in 1990 (bron: VRIND).

Gemiddeld E-peil van nieuwe en vernieuwde gebouwen (PACT2020)	Voor wat betreft de nieuwbouwwoningen (ééngezinswoningen en appartementen) daalde het E-peil van gemiddeld E88 in 2006 naar gemiddeld E56 in 2013 (bron: VEA).
Vlaanderen beperkt de milieu-impact op andere landen	
Grensoverschrijdende emissie van fijn stof	Geen recente cijfers beschikbaar. De import/export balans van luchtverontreinigende stoffen wordt momenteel berekend voor de jaren 2002 en 2012 (bron: Departement LNE).
Vuilvrachten naar de Noordzee	Er zijn geen recente gegevens beschikbaar. De totale nutriëntenvracht vanuit België naar de Noordzee vertoont in de periode 2000-2008 slechts een licht dalend verloop (bron: EMA).
Aandeel verborgen stromen	Er zijn geen recente cijfers beschikbaar voor Vlaanderen. Schattingen (cijfers 2004) geven aan dat ca. driekwart van de totale grondstoffenbehoefte uit import uit verborgen stromen kan bestaan (bron: MIRA)
Verhouding import/DMC	Er zijn geen recente cijfers beschikbaar voor Vlaanderen. In 2013 bestond de grondstoffenbehoefte van België (DMI) voor 27% uit eigen ontginningen en voor 73 % uit import. (bron: Federaal Planbureau).
Beheersen van risico's	
Risico's op schade als gevolg van overstromingen	Gebieden met een grote kans op overstromingen bedragen 2,35% van de Vlaamse oppervlakte. Hierbij worden ca. 10.000 mensen potentieel getroffen door overstromingen, met een kans van één keer in de tien jaar (bron: VMM).
Risico's op schade als gevolg van erosie	Indicator wordt ontwikkeld op basis van het aantal schadegevallen a.g.v. erosie.
Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de akkerbouw, tuinbouw en buiten de landbouw	Sinds 1990 is het totale gebruik van gewasbeschermingsmiddelen geleidelijk gedaald. In 2012 kwam 52% van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen voor rekening van de akkerbouw, 44% van de tuinbouw en 4% van niet-landbouwtoepassing (bron: MIRA).

Vlaanderen scoort –ook voor leefmilieu – evengoed als vergelijkbare ¹ regio's	
Emissie van broeikasgassen	De broeikasgasemissie/inwoner (12,1 ton CO ₂ -eq/inw in 2012) ligt in Vlaanderen hoger dan het EU-gemiddelde, maar lager dan de in Luxemburg, Estland, Tsjechië en Ierland (bron: EMA).
Emissie verzurende stoffen	De emissie van verzurende stoffen (NO _x , SO ₂ en NH ₃) nam in de periode 1990-2012 af met 66%. De NO _x -reductie bedroeg in dezelfde periode 47%. Vlaanderen behoort tot op dit vlak tot de middenmoot in Europa (bron: EMA & MIRA).
Huishoudelijk afval	In vergelijking met andere Europese economische topregio's bevindt Vlaanderen zich in de top 5 voor wat betreft de recyclage en compostering (of fermentatie) van huishoudelijk afval (bron: OVAM).
Zuiveringsgraad huishoudens	Vlaanderen haalt geleidelijk zijn historische achterstand ten aanzien van de benchmark regio's/landen in (bron: LNE).
Leidingwatergebruik	Het leidingwatergebruik/inwoner ligt in Vlaanderen relatief laag in vergelijking met Europese economische topregio's (bron: LNE).
Energiegebruik	Het primair energiegebruik/persoon ligt in België en Vlaanderen boven het gemiddelde van de EU-27 landen (bron: Federaal Planbureau).
Aandeel hernieuwbare energie	Vlaanderen situeert zich in het staartpeloton wanneer het aandeel hernieuwbare energie in de totale energieconsumptie vergeleken wordt met de EU-landen (bron: EMA).
Staat van instandhouding van soorten en habitats	Vlaanderen bevindt zich in het staartpeloton van de ranking van Europese landen gebaseerd op het aandeel soorten met een gunstige staat van instandhouding (periode 2007-2012). Idem dito wat betreft het aandeel habitats met gunstige evaluatie. In alle Europese lidstaten is het aandeel soorten en habitats met een zeer ongunstige evaluatie ook kleiner dan in Vlaanderen (bron: EMA en INBO).
Meer maatschappelijke zorg voor milieu	

¹ Bij gebrek aan regionale data wordt teruggegrepen naar landeninformatie.

Milieubesef bij Vlamingen (SCV-survey)	Het milieubesef is afgenomen tussen 1996 en 2005, doch evolueert van tussen 2010 en 2013 terug in de goede richting (bron: SVR).
Bereidheid tot milieubewust gedrag (SCV-survey)	Het aandeel Vlamingen dat niet bereid is financiële inspanningen te leveren voor het milieu ligt rond 20% in de periode 2010-2013. Ruim 30% was bereid om 3 inspanningen te leveren. Dat is het hoogste aandeel tot nu toe (bron: SVR).
Feitelijk milieubewust gedrag (SCV-survey)	Het aandeel Vlamingen dat aangeeft zich zuinig te gedragen, ligt in de periode 2010-2013 rond 55% (bron: SVR).

Plandoelstellingen

In dit onderdeel wordt nader ingegaan op de indicatoren bij de plandoelstellingen. Voor alle indicatoren wordt de huidige stand van zaken gegeven (zie 'status' in tabel), en waar mogelijk wordt in de tekst ook de mate van doelbereik ten aanzien van de plandoelstellingen aangegeven. Voor de indicatoren, waar een langere tijdsreeks (minstens vier jaar) beschikbaar is, werd een trend bepaald. De berekende trend wordt als onbeduidend beschouwd indien hij begrepen is tussen -1% en +1% op jaarbasis (code +/-). Zowel de positieve trend als de negatieve trend wordt verder onderverdeeld in twee klassen (++: gunstig tot zeer gunstig, +: voorzichtig positief, --: negatief tot zeer negatief, -: licht negatief). De trend is onafhankelijk van het doelbereik. Een gunstige trend garandeert dus niet noodzakelijk een hoog doelbereik en omgekeerd. Het doelbereik wordt bepaald op basis van het laatst beschikbare cijfer in de tijdreeks. Waar er een kwantitatief doel voorhanden is en er een cijfer beschikbaar is dat binnen de planperiode valt (2011-2015), wordt het doelbereik procentueel weergegeven.

BETERE LEEFKWALITEIT

BLOOTSTELLING AAN LUCHTVERONTREINIGING

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% Vlaamse bevolking meer dan 35 dagen blootgesteld aan daggemiddelde PM10-concentratie van meer dan 50 µg/m ³	0% in 2015	0% in 2014 Trend: ++	100% in 2014
2	% Vlaamse bevolking blootgesteld aan overschrijding van de jaargemiddelde PM2,5-concentratie van 25 µg/m ³	0% in 2015	0% in 2014 Trend: +/-	100% in 2014
3	% Vlaamse bevolking blootgesteld aan overschrijding van de jaargemiddelde NO ₂ -concentratie van 40 µg/m ³	0% in 2015	1,7% in 2013 Trend: ++	31% in 2013
4	% Vlaamse bevolking blootgesteld aan meer dan 25 dagen met overschrijding van de EU-streefwaarde voor ozon (driejaarsgemiddelde)	0% in 2015	0% in 2014 Trend: +/-	100% in 2014

1. Tussen 1997 en 2007 vertoont het percentage van de Vlamingen, blootgesteld aan overschrijdingen van de Europese dagnorm voor fijn stof, nog een wisselend verloop. Vanaf 2008 werd (quasi) geen enkele Vlaming meer dan 35 dagen blootgesteld aan overschrijdingen van de dagnorm fijn stof, behalve in het jaar 2011.
2. Sinds 2008 werd geen enkele Vlaming meer blootgesteld aan overschrijdingen van de jaargemiddelde PM_{2,5}-concentratie van 25 µg/m³.
3. Het percentage van de Vlaamse bevolking blootgesteld aan jaargemiddelde NO₂-concentraties boven de EU grenswaarde van 40 µg/m³ vertoont een dalende trend en is afgenomen tot 1,7% in 2013. Alleen de bevolking in stedelijke en verkeersintensieve regio's wordt nog blootgesteld aan overschrijdingen van de actueel geldende EU-grenswaarde.
4. Volgens modelberekeningen werd in de periode 2007-2014 geen enkele Vlaming op meer dan 25 dagen blootgesteld aan overschrijdingen van de EU-streefwaarde.

MILIEUHINDER

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aantal Vlamingen ernstig gehinderd door verkeerslawaaï (PACT 2020)	-15% in 2020 t.o.v. 2010	10% in 2012 Trend: +	Te evalueren o.b.v. opvolgmeting SLO
2	Aantal personen ernstig gehinderd door lawaai van wegverkeer, spoorverkeer, luchtvaart en industrie in de agglomeraties van Antwerpen, Gent en Brugge	Daalt t.o.v. 2011	269.900 in Antwerpen, 136.400 in Gent en 22.200 in Brugge in 2011	Te evalueren na opvolgmeting
3	Aantal Vlamingen (ernstig) gehinderd door geur	Max. 12% (waarvan max. 4,5% ernstig) in 2015	13% (waarvan 4% ernstig) in 2012 Trend: +	Ja voor het aandeel ernstig gehinderden

1. Het Schriftelijk Leefomgevingsonderzoek (SLO-3) geeft aan dat 10% van de Vlamingen ernstig tot extreem gehinderd zijn door verkeerslawaaï. Bij de nulmeting in 2000 was dit aandeel 15%.
2. Deze indicator verwijst naar het aantal personen dat in een woning woont die wordt blootgesteld aan Lden-niveaus van meer dan 60 dB. De meting van 2011 geeft aan dat in de agglomeraties Antwerpen, Gent en Brugge respectievelijk 269.900, 136.400 en 22.200 inwoners worden blootgesteld aan Lden-niveaus van meer dan 60 dB ten gevolge van het wegverkeer, spoorverkeer en industrie. Wegverkeer is veruit de belangrijkste bron van geluidshinder.
3. Het aandeel geurgehinderde burgers bedroeg 13% in 2012 (SLO-3); in 2007 was dit nog ruim 15%. In 2012 gaf 4% van de Vlamingen aan ernstig tot extreem gehinderd te zijn door geur, wat eveneens een afname is t.o.v. 2007 (5,5%).

GROENBELEVING

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aandeel Vlamingen in stedelijk gebied dat beschikt over toegankelijk buurtgroen	Toename t.o.v. 2008	Zie tekst	Ja in 2014

1. In 2014 woont in elke centrumstad, behalve in Mechelen, meer dan de helft van de inwoners binnen 400m loopafstand van buurtgroen. Meer dan 8 op de 10 inwoners in Leuven, Gent en Antwerpen woont in de nabijheid van buurtgroen, in Oostende is dit zelfs 9 op de 10 inwoners. In

Mechelen is dit 46% van de inwoners. Sinds het begin van de registraties (2008) is de globale trend een toename van het aandeel inwoners dat woont binnen loopafstand van buurtgroen.

BIODIVERSITEIT

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Algemene broedvogelindex (PACT 2020)	+10% in 2015 t.o.v. 2007-2008	Zie tekst	0% in 2013
2	Vlinderindex (PACT 2020)	+10% in 2015 t.o.v. 2004	-22% in 2014 Trend: +/-	0% in 2014
3	Overwinterende watervogelindex (PACT 2020)	+10% in 2015 t.o.v. 2005-2006	-16% in 2013 Trend: -	0% in 2013
4	Evolutie van de oppervlakte onder effectief natuurbeheer (PACT 2020)	70.000 ha in 2015	76.206 ha in 2014 Trend: ++	>100% in 2014
5	Totale oppervlakte VEN afgebakend	125.000 ha in 2015	90.522 ha in 2014 Trend: +/-	72% in 2014
6	Boswijzer	Toename (2020) t.o.v. nulmeting	185.686 ha in 2013	Ja in 2013

1. Ten opzichte van de toestand in 2007-2008 kende enkel de populatie broedvogels uit overige leefgebieden (generalisten) geen achteruitgang. De trends van aan bos- en landbouwgebieden gebonden soorten zijn fluctuerend zonder duidelijke toe- of afname. Van enig herstel bij de landbouwsoorten is echter voorlopig geen sprake.
2. De indicatorwaarde vertoont een schommelend beeld, en er kan geen duidelijke trend worden vastgesteld. In 2014 lag de waarde onder de referentiewaarde van 2004.
3. De aantallen overwinterende watervogels zijn tussen 1992 (tellingen winter 1991-1992) en 2003 vervijfvoudigd. Deze toename zet zich niet meer door na 2003. De trend van de verschillende soorten tijdens de laatste vijf winters varieert van stabiel (vb. kleine rietgans en kraakeend) tot aanzienlijke afname (vb. wintertaling en tafeleend).
4. De totale oppervlakte onder effectief natuurbeheer bedroeg in 2014 76.206 ha, een toename met ruim 6.000 ha ten opzichte van 2013. Het vooropgestelde doel werd hiermee gehaald.
5. De totale oppervlakte VEN is sinds 2003 langzaam toegenomen en bedraagt 90.522 ha in 2014.
6. Voor de bosoppervlakte in Vlaanderen wordt de indicator Boswijzer opgevolgd. De nulmeting van 2010 geeft een oppervlakte van 177.424 ha aan. In 2013 bedroeg de totale bosoppervlakte 185.686 ha.

RECREATIE EN TOEGANKELIJKHEID

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Oppervlakte aandeel toegankelijke natuur- en bosgebieden met toegankelijkheidsregeling	60% in 2015	13,7% in 2014 Trend: ++	23% in 2014

2	Oppervlakte speelzones in bossen en natuurreservaten	+ 45% (+1000 ha) t.o.v. 2009	+27 ha in 2014 Trend: +	3% in 2014
3	Aandeel stedelijke of kleinstedelijke gebieden met een stadsbos of stadsbosproject (PACT 2020)	40%	62% in 2015	>100% in 2015

1. Eind 2014 beschikte Vlaanderen over 164 toegankelijkheidsregelingen, goed voor 27.480 ha natuur- en bosgebied. Daarmee heeft momenteel 13,7% van de bossen en natuurreservaten een uitgebreide toegankelijkheidsregeling (BVR 5/12/2008).
2. Het areaal speelzones in bossen en natuurgebieden bedroeg 2.389 ha in 2014 (2.307 ha in bos en 82 ha in natuurgebied), dit is een toename met 27 ha t.o.v. 2009.
3. In april 2015 waren er 35 stadsbosprojecten gestart binnen 56 (klein)stedelijke gebieden. Dit komt neer op een aandeel van 62%. Sinds 2011 is de doelstelling bereikt. De laatste drie jaar zijn er geen nieuwe projecten meer opgestart.

SCHONERE LUCHT

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Jaargemiddelde concentratie PM10 in de omgevingslucht (ruimtelijk gemiddelde) (PACT 2020)	-25% in 2020 t.o.v. 2007	18 µg/m ³ in 2014 Trend: +	100% in 2014
2	Jaargemiddelde concentratie PM2,5 in de omgevingslucht	Maximum 25 µg/m ³ in 2015	In 2014 maximum van 19 µg/m ³ Trend: +	100% in 2014
3	Voortschrijdend driejaarsgemiddelde concentratie PM2,5 op grootstedelijke achtergrondlocaties	Max. 20 µg/m ³ (gemiddeld over 2013-2015)	16,6 µg/m ³ gemiddeld over 2012-2014	Te evalueren eind planperiode
4	Jaargemiddelde concentratie NO2 in de omgevingslucht (geïnterpoleerde waarde, ruimtelijk gemiddeld over Vlaanderen)	Maximum 40 µg/ m ³ in 2015	In 2014 maximum ruimtelijk gemiddelde van 39 µg/m ³ Trend: +	100% in 2014
5	Aantal dagen waarop het hoogste 8-uurgemiddelde per dag de streefwaarde van 120 µg/m ³ O ₃ (NET60ppb-max8u) overschrijdt (driejaarsgemiddelde waarde)	Maximaal 25 in 2015	17 in 2014 Trend: ++	100% in 2014
6	Aantal overschrijdingen (meetposten in overschrijdingszones met bevolkingsimpact) van de jaargemiddelde norm van As, Cd, Ni en Pb in de PM10-fractie, uitgemiddeld over een kalenderjaar (As: 6 ng/m ³ ; Cd: 5 ng/m ³ ; Pb: 500 ng/m ³ ; Ni: 20 ng/m ³)	0 in 2015	6 in 2014 Trend: +	25% in 2014

1. De ruimtelijk jaargemiddelde PM10-concentratie vertoont een dalende trend, van gemiddeld 28 µg/m³ in 2007 tot 18 µg/m³ in 2014 of met 26% in 2014 t.o.v. 2007.
2. De jaargemiddelde PM2,5-concentratie vertoont een dalende trend. In 2014 lag op alle meetplaatsen de PM2,5-concentratie onder 25 µg/m³.

3. Voor het jaar 2014 bedraagt de grootstedelijke achtergrondconcentratie (het driejaarsgemiddelde voor de periode 2012-2014) 16,6 µg/m³.
4. Zowel het gemiddelde als de maximale waarde van de ruimtelijke interpolatie van NO₂-concentraties kennen sinds 2005 een dalend verloop. In 2014 werd met een maximum van 39 µg/m³ de grenswaarde niet overschreden. Deze waarde is de hoogste (geïnterpoleerde) waarde die in Vlaanderen voorkomt als ruimtelijk gemiddelde voor een oppervlakte van 4 km op 4 km en is dus relevant voor blootstelling in die zone.
5. In de periode 2005-2009 kenden we een sterke daling van de driejaarsgemiddelde waarde van het aantal dagen met overschrijding van de ozon-streefwaarde. Tussen 2010 en 2013 zette deze daling zich niet verder door; in 2014 kennen we terug een afname. Het driejaarsgemiddelde blijft evenwel sinds 2009 onder het vooropgestelde maximum van 25 dagen.
6. De concentratie van de zware metalen arseen, cadmium, nikkel en lood in de omgevingslucht wordt gemeten in diverse meetstations die zich hoofdzakelijk bevinden in hotspotregio's (industriële omgeving). Er komen nog steeds overschrijdingen voor van de jaargemiddelde concentratie zware metalen in de fijn stoffractie van de lucht. In 2014 waren er drie overschrijdingen voor arseen (As), twee voor cadmium (Cd) en één voor nikkel. Er kwamen geen overschrijdingen voor lood (Pb) voor.

ATMOSFERISCHE DEPOSITIE

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Areaal natuur met overschrijding kritische lasten verzuring	Max. 20 % in 2015	50% in 2011 Trend: ++	61% in 2011
2	Areaal natuur met overschrijding kritische lasten vermesting	Max. 65% in 2015	94% in 2011 Trend: +/-	17% in 2011

1. De oppervlakte bos, heide en grasland met overschrijding van de kritische last voor verzurende depositie nam sterk af tussen 1990 (96%) en 2011 (50%). Het areaal met overschrijding is het sterkst afgenomen voor heide.
2. De oppervlakte bos, heide en grasland met overschrijding van de kritische last voor vermestende depositie nam in de periode 1990-2011 af met 6% (van 100% naar 94%). Het areaal met overschrijding is vooral afgenomen voor grasland, voor bossen en heide (100% areaal met overschrijding) blijft de belasting hoog.

GOEDE TOESTAND WATERSYSTEMEN

KWALITEIT VAN OPPERVLAKTEWATER

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% oppervlaktewaterlichamen met een goede kwalitatieve toestand	Meer dan 50% (2021)	Zie tekst	Neen in 2010
2	% oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de norm voor opgeloste zuurstof	79% in 2015	Zie tekst	Zie tekst
3	% oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de norm voor stikstof	27% in 2015	Zie tekst	Zie tekst
4	% oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de Europese normen voor milieugevaarlijke stoffen	Toename in de periode 2010-2015	Zie tekst	Zie tekst

1. Zoals vermeld in de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen (2016-2021) wordt op basis van de "one-out-all-out"-beoordeling in geen enkel van de 176 beoordeelde waterlichamen in het

stroomgebieddistrict van de Schelde en geen enkel van de 18 beoordeelde waterlichamen in het stroomgebieddistrict van de Maas de goede ecologische toestand of het goed ecologisch potentieel bereikt.

2. Aangezien voor 2014 enkel meetgegevens beschikbaar zijn voor de Vlaamse waterlichamen (de lokale waterlichamen van eerste orde zijn niet bemonsterd), kan geen doelbereik noch trend worden aangegeven. In 2014 scoorde 55% van de Vlaamse oppervlaktewaterlichamen 'goed' tot 'zeer goed' voor de parameter zuurstof (verzadiging).
3. Aangezien voor 2014 enkel meetgegevens beschikbaar zijn voor de Vlaamse waterlichamen (de lokale waterlichamen van eerste orde zijn niet bemonsterd), kan geen doelbereik noch trend worden aangegeven. In 2014 scoorde 31% van de Vlaamse oppervlaktewaterlichamen 'goed' tot 'zeer goed' voor de parameter stikstof.
4. Een eerste beoordeling is gebeurd naar aanleiding van de opmaak van de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen (2016-2021). Hieruit blijkt dat indien alle Europees genormeerde stoffen in rekening gebracht worden, slechts 6% van de Vlaamse waterlichamen als "goed" beoordeeld worden. Dit is hoofdzakelijk te wijten aan de resultaten voor kwik in biota. Indien geen rekening gehouden wordt met de 3 stoffen in biota, voldoet echter 62% van de oppervlaktewaterlichamen. Een aantal stoffen (kwik, PAK, etc.) worden gekenmerkt als "alomtegenwoordig". Indien ook deze "alomtegenwoordige stoffen" buiten beschouwing gelaten worden scoort 78% "goed".

KWALITEIT EN KWANTITEIT VAN GRONDWATER

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% grondwaterlichamen met een goede chemische toestand	Toename in de periode 2010-2015	21% in goede toestand in 2012	Te evalueren eind planperiode
2	% grondwaterlichamen met een goede kwantitatieve toestand	Toename in de periode 2010-2015	67% in goede toestand in 2012	Te evalueren eind planperiode

1. Zoals vermeld in de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen (2016-2021), heeft 21% van de grondwaterlichamen heeft een 'goede' chemische toestand.
2. Zoals vermeld in de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen (2016-2021), bevindt 81% van de grondwaterlichamen zich in 'goede' kwantitatieve toestand.

KWALITEIT VAN OPPERVLAKTEWATER EN GRONDWATER IN SPECIFIEKE GEBIEDEN

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% oppervlaktewaterlichamen in beschermd gebied "drinkwater" die voldoen aan alle normen	90% in 2015	/	/
2	% zwemwateren die tenminste aanvaardbaar scoren	100% in 2015	100% in 2014	100% in 2014
3	% meetplaatsen van het MAP-meetnet oppervlaktewater met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l	Maximaal 16% in 2014	21% in 2014-2015 Trend: ++	65% in 2014-2015
4	Gewogen gemiddelde nitraatconcentratie in grondwater van filterniveau 1 van het freatisch grondwatermeetnet	Max. 36 mg/l eind 2014 Max. 32 mg/l eind 2018	33,7 mg/l (voorjaar) en 34,6 mg/l (najaar) in 2013 Trend: +	100% in 2013
5	% meetpunten in hydrogeologisch homogene zones, waar in	100 %		

	2010 hogere concentraties gemeten werden en waar de gemiddelde nitraatconcentratie afgenomen is met minstens 10% eind 2014 en minstens 20% eind 2018		Zie tekst	/
--	--	--	-----------	---

- Indicator wordt verder ontwikkeld.
- Van de 42 badzones aan de kust behoren er in 2014 29 tot de klasse uitstekend (69%) en 13 tot de klasse goed (31%). Geen enkele kustzone behoort tot de klasse slecht of aanvaardbaar. Van de 44 zwemvijvers behoren er 41 tot de klasse uitstekend (93,2%) en 3 tot de klasse goed (6,8%). Geen enkele zwemvijver behoort tot de klasse slecht of aanvaardbaar.
- In de winter van 2014-2015 overschreed 21% van de meetpunten in landbouwgebied de nitraatnorm van 50 mg nitraat per liter. Sinds winterjaar 2006-2007 (41 % meetplaatsen met een overschrijding) is het percentage normoverschrijdingen bijna gehalveerd, doch het vooropgestelde doel van maximaal 16% overschrijdingen in 2014 werd niet gehaald.
- De eerder vastgestelde dalende trend zet zich duidelijk door. De gewogen gemiddelde nitraatconcentratie gemeten in het voorjaar van 2013, is met 33,7 mg nitraat per liter de laagste waarde sinds het begin van de meetcampagne in het freatisch grondwatermeetnet.
- De analyse van de hydrogeologisch homogene zones geeft aan dat, volgens de trend 2010-2013, in 2014 de gemiddelde nitraatconcentratie van het grondwater onder 87,4 % van het Vlaamse landbouwareaal lager zal zijn dan 50 mg nitraat per liter of zal afnemen met minstens 5 mg nitraat per liter ten opzichte van referentiejaar 2010. 91 % van de meetputten van het freatisch grondwatermeetnet beantwoordt aan de lokale doelstellingen van het 4e actieprogramma (geen overschrijding van 100 mg nitraat per liter in 2014 of voldoende daling met minstens 10 %).

MINDER ABSOLUTE MILIEUDRUK

EMISSIES NAAR LUCHT

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Emissie van broeikasgassen niet-ETS sectoren in de periode 2013-2020 (PACT2020)	Nog geen doel vastgelegd	43.272 kton in 2012 Trend: +/-	/
2	Emissie NOx Transport	Max. 52,3 kton in 2015	65,5 kton in 2012 Trend: +	57% 2012
	Stationaire bronnen	Max. 58,1 kton in 2015	45,1 kton in 2012 Trend: +	>100% in 2012
3	Emissie NMVOS Transport	Max. 3,9 kton in 2015	5,8 kton in 2012 Trend: ++	65% in 2012
	Stationaire bronnen	Max. 64 kton in 2015	54,6 kton in 2012 Trend: ++	>100% in 2012
4	Emissie PM2,5 Transport	Max. 2,3 kton in 2015	3,0 kton in 2012 Trend: +	67% in 2012
	Stationaire bronnen	Max. 6,0 kton in 2015	Zie tekst	Zie tekst
5	Emissie SO ₂	Max. 49,4 kton in 2015	33,5 kton in 2013 Trend: ++	>100% in 2013
6	Emissie NH ₃	Max. 45 kton	41,9 kton in	>100% in 2013

		in 2015	2013 Trend: +/-	
--	--	---------	--------------------	--

De hierboven vermelde emissiecijfers voor transport voor NOx, VOS en PM2,5 zijn berekend conform de methodiek die gehanteerd werd voor bepaling van de MINA-4 doelstellingen.

1. De uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen daalde van 87,0 Mton CO₂-eq in 1990 tot 76,6 Mton CO₂-eq in 2012. De gemiddelde broeikasgasemissies in de Kyotoperiode 2008-2012 bedraagt 80,0 Mton CO₂-eq. In de Kyotoperiode werd bijgevolg een daling van de totale Vlaamse broeikasgasuitstoot van 8% ten opzichte het basisjaar 1990 gerealiseerd. De totale uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen blijft hiermee onder het niveau van de Kyotodoelstelling, met name een reductie van 5,2% in de periode 2008-2012 ten opzichte van het basisjaar. In 2012 kwam nagenoeg 56% (of 43.272 kton CO₂-eq) van de broeikasgasuitstoot van inrichtingen die niet onder het systeem van verhandelbare emissierechten vallen.
2. De NOx-emissies vertonen een dalende trend; dit geldt zowel voor de transport-gerelateerde emissies (-21% in 2012 t.o.v. 2007) als voor de stationaire emissies (-29% in 2012 t.o.v. 2007). Voor de stationaire emissies werd het vooropgestelde doel reeds bereikt.
3. De NMVOS-emissies vertonen een dalende trend. Sinds 2007 zijn de stationaire emissies met 25% gedaald en de transport-gerelateerde emissies met 38%. Voor de stationaire emissies werd het doel reeds bereikt.
4. De niet-stationaire PM2,5-emissies zijn afgenomen t.o.v. 2007 en liggen in 2012 32% lager. De berekening van de PM2,5-emissies uit stationaire bronnen werd recent herzien. Het toepassen van o.m. nieuwe emissiefactoren voor houtverbranding door huishoudens en een toename van het residentieel houtverbruik resulteert in een forse toename van de berekende emissies (factor drie). Een toetsing aan de bestaande doelstelling (vastgesteld op basis van 'oude' emissiefactoren) heeft geen zin.
5. In 2013 bedroeg de SO₂-emissie 33,5 kton en lag hiermee 61% lager dan in 2007.
6. De ammoniakemissie bedroeg 41,9 kton in 2013. Sinds 2008 blijft de emissie van ammoniak nagenoeg constant. Het vooropgestelde doel werd weliswaar bereikt.

EMISSIES NAAR WATER

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Emissie van Cd, Hg en Pb	Afname in de periode 2010-2015	Zie tekst	/
2	Druk door pesticiden (Seq-indicator)	Afname in de periode 2010-2015	Zie tekst	Ja in 2012

1. De Inventaris Prioritaire Stoffen (2014) geeft als totale emissie voor 2010 resp. 957 kg cadmium, 1.270 kg kwik en 38.796 kg lood. Belangrijke bronnen zijn depositie en bodemerosie, en in mindere mate industrie en infrastructuur. Een actualisatie van de inventaris wordt voorzien in 2018.
2. De indicator is een maat voor de risico's voor het waterleven verbonden aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. In 2010 lag de indicatorwaarde ruim 60% lager dan in 2000. Recent werd indicator verfijnd (Seq+) en geactualiseerd. Op basis van deze berekening stellen we vast dat er een opmerkelijke daling gerealiseerd werd in de periode 2009-2012.

EMISSIES NAAR DE BODEM

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Hoeveelheid fosfaat uit dierlijk mest op landbouwgrond	Max. 40	40,2 miljoen	

	opgebracht	miljoen kg P ₂ O ₅ in 2015	kg in 2013 Trend: +	96% in 2013
2	Gewogen gemiddeld nitraatresidu	Max. 70 kg N/ha in 2015	56 kg N/ha in 2014 Trend: ++	100% in 2014

1. Sinds 1997 is de hoeveelheid opgebrachte kg P₂O₅ uit dierlijke mest duidelijk gedaald, tot 40,2 miljoen kg P₂O₅ in 2013.
2. Het gewogen gemiddeld nitraatresidu is gedaald van 111 kg N/ha in 2004 tot 56 kg N/ha in 2014. De hogere residuwaarden in de jaren 2009 en 2011 zijn toe te schrijven aan de weersomstandigheden.

MILIEUDRUK DOOR AFVAL

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Geproduceerde huishoudelijke afvalstoffen	Blijft gelijk of vermindert t.o.v. 2000 (560 kg/inw)	503 kg/inw in 2013 Trend: +	Ja in 2013
	Primair geproduceerde bedrijfsafvalstoffen (exclusief bouw- en sloopafval, slib en grond)	Afname t.o.v. de periode 2005-2007	7,5 miljoen ton in 2012	Zie tekst
2	Totale hoeveelheid niet-selectief aangeboden primair bedrijfsafval	Afname t.o.v. de periode 2005-2007	1,04 miljoen ton in 2012 Trend: +	Ja in 2012
3	Hoeveelheid gestorte niet-brandbare bedrijfsafvalstoffen	Afname t.o.v. de periode 2007-2009	1,5 miljoen ton in 2013 Trend: +/-	Neen in 2013
	Hoeveelheid definitief verwijderd huishoudelijk afval (restafval)	Afname tot 150 kg per inwoner	148 in 2013 Trend: +/-	100% in 2013

1. Tussen 2002 en 2007 schommelt de huishoudelijke afvalproductie rond 550 kg per inwoner. In tegenstelling tot de periode vóór 2002, is er na 2007 sprake van een lichte afname van de hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner onder het referentieniveau van het jaar 2000. In 2013 werd er 503 kg per inwoner ingezameld. Hiermee wordt het vooropgestelde doel bereikt. In 2012 bedroeg de hoeveelheid primaire bedrijfsafvalstoffen 7,5 miljoen ton. Dit cijfers is niet meer te vergelijken met eerder gerapporteerde cijfers, aangezien in 2012 de nieuwe grondstoffenregeling in voege is getreden waarbij bepaalde materialen als ze aan welbepaalde voorwaarden voldoen hun afvalstatus verliezen bij hun productie. Deze wijziging heeft voor gevolg dat deze materialen niet meer moeten worden opgenomen in het afvalstoffenregister.
2. De hoeveelheid niet-selectief aangeboden primair bedrijfsafval bedroeg 1,04 miljoen ton in 2012, wat een afname is t.o.v. de periode 2005-2007. De laatste jaren schommelt het cijfer wel rond 1 miljoen ton.
3. De hoeveelheid gestorte niet-brandbare bedrijfsafvalstoffen bedroeg 1,5 miljoen ton in 2013. In 2013 werd er 148 kg restafval per inwoner ingezameld. In de periode 2000-2013 daalde de hoeveelheid restafval met 43,5 kg per inwoner. In 2013 zamelden 237 Vlaamse gemeenten 150 kg of minder restafval per inwoner in.

MILIEUVERANTWOORDE PRODUCTIE EN CONSUMPTIE

ECO-EFFICIENTIE

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Primaire bedrijfsafvalstoffen (exclusief bouw- en sloopafval, slib en grond) versus bruto toegevoegde waarde van de betreffende industriële sectoren (PACT 2020)	Verdere ont koppeling in de periode 2010-2015	Relatieve ont koppeling in 2004-2012	Ja in 2012
2	Percentage nieuwbouwwoningen met E-peil <=40 (PACT 2020)	21% in 2015	10,4% in 2013 Trend: ++	50% in 2013
3	Gemiddelde ecoscore Vlaams personenwagenpark (PACT 2020)	61 in 2015	57 in 2014 Trend: +	93% in 2014
4	Gemiddelde ecoscore voertuigenpark (personenwagens) Vlaamse overheden	63 in 2015	57 in 2013 Trend: +	90% in 2013

1. De trendlijn op basis van de periode 2004-2012 geeft aan dat, ondanks de crisis, de trendlijn voor de afvalproductie in de industrie sterker daalt dan die van de BTW. We kunnen hier nog steeds spreken van een ont koppeling van afvalproductie en BTW.
2. Het aandeel nieuwbouwwoningen met een E-peil <= 40 is de jongste jaren toegenomen tot 10,4% in 2013.
3. De gemiddelde ecoscore van het Vlaamse wagenpark (personenwagens, alle brandstoftypes samen) nam toe van 50,2 in 2008 tot 57,0 in 2014 (volgens de nieuwe berekeningsmethode van de ecoscore).
4. De gemiddelde ecoscore van de dienstvoertuigen van de Vlaamse overheid bedroeg 57 in 2013.

GEBRUIK VAN GRONDSTOFFEN EN MATERIALEN

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aandeel afval dat als secundair materiaal wordt ingezet (PACT 2020)	Toename in de periode 2010-2015	Zie tekst	Zie tekst
2	Aandeel ingezette alternatieven oppervlaktedelfstoffen	Toename in de periode 2010-2015	54% in 2011	Ja in 2011
3	Leidingwatergebruik	Geen toename in de periode 2010-2015	363 miljoen m ³ in 2012 Trend: +/-	Neen in 2012
4	Hemelwatergebruik door huishoudens	Toename t.o.v. 2010	/	/
5	Aandeel woon-werkverplaatsingen te voet, met de fiets of het openbaar vervoer van de Vlaamse ambtenaren	Toename in de periode 2010-2015	/	/

1. In 2012 74% van het primair bedrijfsafval een nieuw leven kreeg na twee verwerkingsstappen; in 2013 ging 71% van het huishoudelijk afval naar één of andere vorm van materiaalrecuperatie. Beide deelindicatoren vertonen een positieve evolutie, waardoor kan gesteld worden dat de doelstelling gehaald wordt.
2. In totaal werd in Vlaanderen in 2011 ca. 74 miljoen ton primaire delfstoffen en alternatieve grondstoffen ingezet. Hiervan zijn 46% primaire delfstoffen en 54% alternatieve grondstoffen (waarvan 16% gerecycleerde granulaten uit bouw- en sloopafval en 38% overige alternatieven). In 2010 (nulmeting) bedroeg het aandeel alternatieven 51%.
3. Het leidingwatergebruik bedroeg in 2012 363 miljoen m³, en blijft nagenoeg ongewijzigd sinds 2010.

4. Nog geen robuuste cijfers beschikbaar.
5. De afgelopen jaren is er geen toename opgetreden wat het aantal woon-werkverplaatsingen betreft die te voet, met de fiets of het openbaar vervoer plaatsvinden. Cijfers voor de Vlaamse ambtenaren zijn nog niet voorhanden, een nulmeting is aan de gang.

ENERGIE

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Gerealiseerd % aan energiebesparing op basis van het gemiddeld finaal binnenlands energiegebruik	9% in 2016 t.o.v. periode 2001-2005	Zie tekst	Zie tekst
2	Energiegebruik residentiële sector	Afname in de planperiode	230 PJ in 2013 Trend: +/-	Ja in 2013
3	Aandeel hernieuwbare energie in het finaal binnenlands energieverbruik (PACT 2020)	10,5% in 2020	5,7% in 2014 Trend: ++	54% in 2014

1. Uit berekeningen voor het derde Vlaamse Actieplan Energie-efficiëntie blijkt dat eind 2016 een energiebesparing van ruim 14% mogelijk is, beter dus dan de vooropgestelde streefwaarde van 9%.
2. Het energieverbruik in de huishoudens steeg (+8,4%) in 2013 ten opzichte van 2012, voornamelijk omwille van het hogere aantal graaddagen in 2013 ten opzichte van 2012. Ten opzichte van 1990 steeg het verbruik met 10,6%. Ten opzichte het gemiddelde van 2008-2010 is het verbruik in 2013 met 0,9% gedaald.
3. In het energie-klimaatpakket van de Europese Commissie werd voor België vastgelegd dat tegen 2020 het aandeel hernieuwbare energie 13% moet bedragen. In Vlaanderen wordt een streefcijfer van 10,5% tegen 2020 gehanteerd, conform de beslissing van de VR dd. 31/1/2014. In 2014 bedroeg het aandeel hernieuwbare energie 5,7%, wat iets lager is dan het aandeel in 2013 (5,9%).

VERDERE STAPPEN IN DE REMEDIËRING

WATERBELEID

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aansluitingsgraad (op RWZI)	86% in 2015	83% in 2014	97% in 2014
2	Waterlopen van 1 ^e categorie heringericht i.f.v. ecologie en wateropvang	6 km per jaar	Zie tekst	neen in 2012-2015
3	Ruimingen van waterlopen van 1 ^{ste} categorie	150.000 m ³ per jaar	Zie tekst	neen in 2011-2014
4	Aantal waterlopen (van 15 prioritaire) onderzocht en sanering opgestart	100% in 2015	Zie tekst	Zie tekst

1. De aansluitingsgraad (verhouding van het aantal huidig op een RWZI aangesloten inwoners t.o.v. het maximaal op RWZI aan te sluiten inwoners) bedroeg eind 2014 83%. De huidige zuiveringsgraad (verhouding van het totaal aantal op een RWZI aangesloten inwoners t.o.v. het totaal aantal inwoners) is toegenomen tot 81% eind 2014.
2. In de periode 2012-2015 werd ca. 6 km waterloop 1ste categorie heringericht i.f.v. ecologie en waterberging.

- In de periode 2011-2014 werd gemiddeld 114.000 m³ per jaar geruimd.
- Voor de Winterbeek is een ontwerp bodemsaneringsproject klaar. De lijst van de 15 te onderzoeken waterlopen is niet goedgekeurd door de Vlaamse Regering.

BODEMBELEID

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% gronden met potentieel bodembedreigende inrichtingen of activiteiten waarvan de sanering minstens is gestart (d.w.z. een bodemsaneringsproject is conform verklaard) (PACT 2020)	100% (2036) 40 % (2015)	40% in 2014 Trend: ++	100% in 2014
2	Erosiebeleidsindicator voor de uitvoering van erosiebestrijdingsmaatregelen	14 % in 2014	13,2% in 2013 Trend: ++	94% in 2013
3	% erosiegevoelige landbouwgronden met een permanente bedekking of natuurlijke vegetatie	50 % in 2015	49% in 2013	98% in 2013

- Eind 2014 was voor 4.705 (of 40%) gronden met historische bodemverontreiniging de sanering minstens opgestart.
- De erosiebeleidsindicator, die het effect van zowel kleinschalige erosiebestrijdingswerken als het instrument beheersovereenkomsten erosiebestrijding meet, stond eind 2012 op 13,2%. Dit geeft aan dat 13,2% van de belangrijkste erosieproblemen in Vlaanderen opgelost werden.
- Gebaseerd op de landbouwpercelenkaarten had in 2013 ca. 49% van de meest erosiegevoelige percelen een permanente bodembedekking.

NATUURBELEID

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aandeel maatregelen nodig voor de IHD ter bescherming van de soorten van Europees belang uitgevoerd	25% in 2015	/	/
2	Aandeel maatregelen nodig voor de IHD ter bescherming van de habitats van Europees belang uitgevoerd	25% in 2015	/	/
3	Aantal aanwijzingsbesluiten en S-IHD-rapporten definitief goedgekeurd	100%	100% in 2014	100% in 2014
4	Aantal nieuwe soortenbeschermingsplannen/programma's	+10 in 2015	Zie tekst	Zie tekst
5	Aantal gesaneerde vismigratiekelpunten van eerste prioriteit (volgens strategische prioriteitenkaart)	90% in 2015	39% in 2013	43% in 2013
	Aantal gesaneerde vismigratiekelpunten van tweede prioriteit (volgens strategische prioriteitenkaart)	50% in 2015	16% in 2012	32% in 2012

- Deze doelstelling wordt geherformuleerd omdat ze in deze vorm moeilijk meetbaar was. Ze zal worden vervangen door indicatoren die de beheerde oppervlakte en de staat van instandhouding meten.
- Deze doelstelling wordt geherformuleerd omdat ze in deze vorm moeilijk meetbaar was. Ze zal worden vervangen door indicatoren die de beheerde oppervlakte en de staat van instandhouding meten.
- De besluiten voor alle 38 SBZ-Habitatrichtlijn en overlappende Vogelrichtlijngebieden zijn door de VR van 23 april 2014 goedgekeurd.
- In 2015 werden 2 nieuwe soortenbeschermingsprogramma's toegevoegd aan de 18 bestaande plannen. Intussen werden nog 3 soortenbeschermingsprogramma's ter goedkeuring voorgelegd aan het kabinet Leefmilieu.

5. Eind 2013 werden 46 knelpunten van 1^e prioriteit geregistreerd, hiervan zijn er ondertussen 18 of 39% opgelost. Van de 682 geregistreeerde knelpunten van 2de prioriteit zijn er begin 2013 109 of 16% opgelost. Deze cijfers houden rekening met de nieuwe prioriteitenkaart opgemaakt in uitvoering van de Benelux-beschikking M(2009)1. De gegevens zijn gebaseerd op de uitgevoerde inventarisaties. Deze waren nog niet volledig dekkend voor de nieuwe prioriteitenkaart.

3. Maatregelpakketten

Dit hoofdstuk is een belangrijk onderdeel van het decretaal voorziene actieplan. Er werden 38 vernieuwende pakketten van realiseerbare voornemens met een grote maatschappelijke relevantie vooropgesteld, die al dan niet in een projectstructuur worden uitgevoerd. De focus voor de maatregelen ligt op vernieuwing en entiteitoverschrijdende aanpak. De maatregelen voldoen aan de kenmerken van de beleidsvoornemens uit dit plan, nl. belangwekkend, doelgericht en beheersbaar. Er wordt een evenwicht nagestreefd tussen de diverse onderdelen van het milieu- en natuurbeleid. Een pakket van maatregelen past in dit hoofdstuk als het stappen zet voorbij het lopende beleid (leemten opvullen, bijsturingen, bijkomende stimulansen, verbanden leggen, ...), samenwerking op gang brengt tussen entiteiten, van operationele aard is en dus voldoende concreet, een samenhangend geheel is van diverse instrumenten, toegespitst is op doelgroepen en/of processen en oog heeft voor de samenhang met andere beleidsdomeinen en beleidsniveaus.

Een update van een aantal van de 38 pakketten is hieronder opgenomen. Naast een beknopte beschrijving van de inhoud, wordt ook de balans opgemaakt van de uitvoering. De betrokkenen per maatregelpakket zijn niet-limitatief opgenomen. Een volledig overzicht van de maatregelpakketten en meer gedetailleerde informatie is terug te vinden op de website www.milieubeleidsplan.be.

1. Werk maken van een klimaatvriendelijke Vlaamse overheid

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...), Facilitair bedrijf, onderhoudsfirma's, leveranciers

In 2010 werd een methodologie uitgewerkt om de CO₂-emissies ten gevolge van energiegebruik en mobiliteit in kaart te brengen, reductiemaatregelen voor te stellen en de haalbaarheid ervan te evalueren. Het grootste struikelblok bij aanvang bleek de gegevensverzameling te zijn. Doorheen de gehele looptijd van het project is hieraan gewerkt en is deze stelselmatig verbeterd. Sinds 2012 worden de energieverbruiksgegevens voor de gebouwen automatisch bij de netbeheerder opgevraagd terwijl dit voordien via een enquête gebeurde. Deze verbruiksgegevens worden verzameld in de vastgoeddatabank van de Vlaamse overheid. Jaar na jaar worden in deze databank meer gegevens beschikbaar. Zo werd voor het jaar 2009 rekening gehouden met de verbruiksgegevens van 40 gebouwen, terwijl dit aantal in 2013 gestegen is tot 462. Een vergelijking van de CO₂-uitstoot doorheen de jaren moet dus met de nodige omzichtigheid gebeuren.

Stand van zaken

	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Graaddagen</i>	<i>2212</i>	<i>2703</i>	<i>1928</i>	<i>2327</i>	<i>2537</i>
CO ₂ uitstoot van het gebouwenpark van de Vlaamse overheid (kg CO ₂ /m ²)	31	29	18	23	31
CO ₂ uitstoot ten gevolge van transport met dienstwagens (ton CO ₂)	10 363	11 607	8 861	10 126	13 888

De CO₂-uitstoot van het gebouwenpark van de Vlaamse overheid is sterk gerelateerd aan het aantal graaddagen. Hoe kouder de winters, hoe hoger het verbruik voor verwarming. Ondanks de voorzichtigheid die in acht moet genomen worden bij het vergelijken van de verschillende jaren, kan vastgesteld worden dat de uitstoot relatief ten opzichte van het aantal graaddagen is afgenomen. De CO₂-uitstoot was in 2013 even hoog als in 2009 terwijl 2013 een kouder jaar was. Ook 2012 was een kouder jaar en toen lag de uitstoot zelfs lager dan in 2009. De verschillende energiebesparende maatregelen en het in gebruik nemen van energiezuinige VAC's werpen hun vruchten af.

De CO₂-uitstoot van dienstwagens kende doorheen de jaren een wisselend verloop en ligt in 2013 op het hoogste punt. Dit is vooral te wijten aan het toegenomen aantal gereden kilometers.

3. Bepalen van langetermijndoelstellingen milieubeleid en bijhorende trajecten

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, RV, MOW, LV

Het uiteindelijke doel is te komen tot een consensus, die wordt vastgelegd in langetermijndoelstellingen en/of een langetermijnvisie die de legislatuurperiode overschrijdt.

Deze doelstellingen en/of visie kunnen vervolgens de leidraad vormen voor het kortetermijn (legislatuurgebonden) leefmilieubeleid.

Uitwerken van langetermijnvisies vergt een afzonderlijk proces dat los staat van de korte termijn beleidscycli. Binnen dit proces dienen de verschillende actoren (wetenschap, beleidsmakers, maatschappelijke actoren) elk hun rol te kunnen spelen. Binnen ons beleidsdomein vergt het een goede samenwerking tussen de beleidsonderbouwing en de strategische beleidsplanning.

Stand van zaken

Mogelijke trajecten voor het opzetten van een proces van langetermijndenken werden verkend. Een vier-stappenplan was hiervan het resultaat. Bij de uitvoering van dit stappenplan wordt ingezet op drie sporen: de uitwerking van megatrends, de opmaak van een kwalitatieve toekomstverkenning en onderzoek naar onderbouwende modellering.

De invloed van globale megatrends op het milieu in Vlaanderen werd onderzocht. De publicatie Megatrends beschrijft deze impact, en geeft een aantal aanzetten om er in de samenleving en het beleid gepast mee om te gaan.

Een aanzet werd gegeven voor een kwalitatieve toekomstverkenning, vertrekkende van een grondige (systeem)analyse van de case 'leefkwaliteit'. Een systeemdiagram leefkwaliteit werd ontwikkeld en er liggen een aantal kwalitatieve toekomstscenario's, die aangeven hoe de leefkwaliteit van mensen in Vlaanderen kan evolueren.

Daarnaast leidde een onderzoeksopdracht tot technische vereisten voor de uitwerking van een systeemmodel voor Vlaanderen. Hierbij werden de interacties met het bestaande modellenstelsel (binnen de milieu- en natuursector) meegenomen. Momenteel loopt een vervolgoopdracht met als doel een eerste prototype van systeemmodel 'Vlaanderen' uit te werken.

In voorbereidende fase van het volgende milieubeleidsplan konden we al voortbouwen op een aantal resultaten van deze projecten. Zo gaat het hoofdstuk 'globaal perspectief' van het ontwerp MINA5 concreet in op de analyse van de megatrends en de uitwerking van toekomstbeelden.

4. Schendingen van het milieurecht gepast sanctioneren

Trekker: LNE (Departement)

Betrokkenen: LNE (dept. LNE, OVAM, ANB, VMM, VLM, ...), parketten, lokale en federale politie, provincies en gemeenten, toezichhouders van andere beleidsdomeinen

Naast een strafrechtelijke afhandeling is ook een bestuurlijk spoor mogelijk: milieu-inbreuken worden uit het strafrecht gelicht (gedepenaliseerd) en enkel nog bestuurlijk beboet, en milieumisdrijven kunnen bestuurlijk worden beboet indien het parket daartoe tijdig beslist.

Stand van zaken

De voorbije jaren werd voor het nieuwe spoor van bestuurlijke sanctionering een intern kader ontwikkeld met criteria voor het bepalen van de hoogte van de boetebedragen. Per thema (vb. sluikestorten, afvalverbranding, lozingen, ontbossing, geluidshinder, enz.) werden criteria bepaald

met betrekking tot de ernst, frequentie en omstandigheden van de feiten die beoordeeld en opgenomen worden in de motivering van de boetebeslissing. In functie van nieuwe dossiers en rechtspraak kan dit beslissingskader verder verfijnd worden. Het instrument 'vermogensvoordeelontneming' wordt eerder beperkt en gericht ingezet. Er werd een werkwijze om de toepasbaarheid ervan te verbeteren onderzocht en ontwikkeld.

De milieuhandhavingsregelgeving werd grondig geëvalueerd en aangepast. Het bestaande handhavingsinstrumentarium werd aangevuld met de 'bestuurlijke transactie' om kleinere overlast- en hinderschendingen (bv. sluikstorten) sneller en eenvoudiger te sanctioneren via een voorstel tot betaling van een geldsom. Ook de 'bestuurlijke dwangsom' werd als handhavingsinstrument toegevoegd.

Met de ondertekening van 'Prioriteitennota vervolgingsbeleid milieurecht in het Vlaamse Gewest 2013' werd in de schoot van de VHRM het 1ste Milieuhandhavingsprotocol een feit.

Door de inwerkingtreding van het decreet betreffende de handhaving van de omgevingsvergunning werd de vroegere Vlaamse Hoge Raad voor de Milieuhandhaving omgevormd tot de Vlaamse Hoge Handhavingsraad voor Ruimte en Milieu (VHRM). Dit maakt een stroomlijning van bestuurlijke handhaving inzake milieu en ruimtelijke ordening mogelijk. Ter vervanging van de jaarlijkse milieuhandhavingsprogramma's wordt door de VHRM voor de komende jaren een strategisch meerjarenprogramma opgesteld.

In het kader van de zesde staatshervorming krijgt Vlaanderen de mogelijkheid tot inspraak in het strafrechtelijk beleid en het veiligheidsbeleid via het afsluiten van het Samenwerkingsakkoord van 7 januari 2014. Binnen Vlaanderen werd hiervoor een Stuurgroep Vervolgingsbeleid opgericht met vertegenwoordiging van alle beleidsdomeinen. Specifiek voor leefmilieu (en ruimtelijke ordening) is het doel om meer inbreng te krijgen in het vervolgingsbeleid van de parketten en een betere afstemming tussen strafrechtelijke en bestuursrechtelijke sanctionering te realiseren.

7. Monitoring evolutie maatschappelijk gedrag en perceptie milieubeleid

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, KB, EWI, burgers, bedrijven

Om het milieubeleid te verbeteren en ons beter te baseren op wat er leeft bij de bevolking, moet de perceptie van de bevolking en het bedrijfsleven over milieubeleid en de toestand van het milieu gekend zijn. Een daarmee samenhangende vraag is of de inzet van de instrumenten ook tot gedragsverandering leidt.

In eerste instantie lag de focus van deze maatregel op de bevolking omdat daarover tot nu toe minder (gestructureerde) gegevens bestaan. In een latere fase werd een aanzet gegeven voor het bedrijfsleven. Specifiek voor communicatie en educatie moest het onderzoek ook gegevens leveren over de impact op de perceptie en het gedrag van burgers.

Stand van zaken

Burgers-consumenten

Een eerste studie onderzocht wat burgers over milieu en milieubeleid denken, of ze (vinden dat ze) zich milieuverantwoord gedragen en welke instrumenten de overheid best kan inzetten. Als case werd gekozen voor “milieuverantwoorde consumptie”. De nadruk lag op de motivaties en verklaringen voor het al dan niet milieuverantwoordelijke gedrag van de burgers, met speciale aandacht voor de barrières of triggers. Uit de studie bleek dat de Vlaamse bevolking in haar denken en doen over milieu(beleid) grosso modo in zes segmenten kan worden verdeeld. Deze segmenten hebben elk hun eigen motivaties voor gedrag, en hun eigen verwachtingen t.o.v. de overheid. Bovendien toonde de studie voor de onderzochte thema’s aan waar nog ruimte is voor verbeteringen en/of quick-wins. Het ontwerp milieubeleidsplan 2016-2020 bouwt deels verder op de resultaten van deze studie. Ook zijn er initiatieven die rechtstreeks voortbouwen op het onderzoek, zoals het ontwikkelen van een communicatiestrategie m.b.t. de voedselproblematiek.

Impact van milieu-educatie

Het onderzoek “Impactanalyse en verbetervoorstellen voor Milieuzorg op School” was een case-studie voor de impact van milieu-educatie. De studie onderzocht of en in welke mate het project zijn doel bereikt en welke verbeteringen mogelijk zijn. Het onderzoek formuleerde diverse aanbevelingen om de effectiviteit van MOS te verbeteren. De resultaten van het onderzoek over de impact van Milieuzorg op School werden meegenomen in de nieuwe aanpak van MOS.

Bedrijven: verzamelen van milieu-informatie

Er werd onderzocht welke knelpunten en behoeften er zijn in verband met het verzamelen en het beheer van milieu-informatie tussen overheid en bedrijven. Het onderzoek reikte ook twee mogelijkheden aan voor verbetering: een stappenplan waarbij het nut en de noodzaak van het aanleveren van milieudata aan de overheid wordt geëvalueerd, en een stappenplan voor de oprichting van een centraal dataplatform. Daarnaast werden ook nog enkele quick wins geformuleerd, zoals het oplossen van een aantal data-technische knelpunten en het informeren en sensibiliseren van de bedrijven over onder meer het belang van goede data-aanlevering. Naast efficiëntiewinsten zijn er ook (directe en indirecte) milieuwinsten mogelijk, bijvoorbeeld doordat bedrijven hun processen optimaliseren nadat ze inzicht kregen in hoe andere bedrijven in hun (sub)sector presteren (benchmarking).

9. Meten van de leef- en omgevingskwaliteit

Trekker: LNE (VLM en Dep)

Betrokkenen: LNE (VMM, ANB, INBO, OVAM), RV, DLV, MOW, EWI, KB (SVR), studiebureaus, universiteiten, provincies, Vlaamse bouwmeester, VVSG

Leef- en omgevingskwaliteit zijn concepten waar iedereen een verschillende invulling aan geeft. Om de leef- en omgevingskwaliteit te kunnen verbeteren vanuit een milieuoogpunt, maakten we beide begrippen bespreekbaar met een brede groep van actoren. Vanuit een breed gedragen visie werken we nu aan een betere leef- en omgevingskwaliteit.

Stand van zaken

Voor omgevingskwaliteit maakten we in 2014 een vertaalslag van het meer abstracte beleidsniveau naar de concrete uitvoering op het terrein. Daarbij ging extra aandacht naar de toe-eigening van het begrip bij de projectbetrokkenen: omgevingskwaliteit in het hart van gebiedsgerichte werking! Om de kwaliteitsverbetering te meten en het beleid verder te onderbouwen op maat van de specifieke context, ontwikkelden we een meetinstrument omgevingskwaliteit. Met enkele gevalstudies testen we dit verder uit en stellen het bij waar nodig.

Voor het begrip 'leefkwaliteit' werd vanuit de ontwikkelde visie op het begrip een onderzoek gedaan naar de manier waarop mensen in Vlaanderen hun leefkwaliteit ervaren. Eerder werd vooral naar objectieve factoren gekeken, maar om een vollediger beeld te krijgen van de leefkwaliteit van een buurt is het belangrijk om ook de subjectieve kant mee te nemen. De gedane studie komt hier aan tegemoet.

De beleidsrapportering en integratie in de beleidscyclus vormen het sluitstuk van dit project op het einde van de planperiode (o.a. MINA, MJP, Vrind, MIRA, PACT 2020, BO VLM, ...).

Leef- en omgevingskwaliteit zullen ook hun weg zoeken doorheen de nieuwe beleidscyclus. Zo zal leefkwaliteit in het vijfde MINA-plan een sleutelrol spelen. Er zullen verschillende acties in worden voorgesteld die vanuit milieuoogpunt een verbetering van de mensen hun leefkwaliteit op het oog hebben.

12. Vergroenen van de economie

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...), EWI, WSE, (innovatieve) bedrijven, investeerders, wetenschappelijke instellingen

Een vergroening van de economie betekent een transformatie van onze economie zodat aantasting van het milieu wordt voorkomen, verlies van biodiversiteit wordt tegengegaan en natuurlijke hulpbronnen duurzaam worden gebruikt. Hiervoor worden structurele veranderingen nagestreefd in het (economische) systeem. Accenten liggen op duurzaam materialenbeheer, groene mobiliteit, rationeel energieverbruik, hernieuwbare energie en duurzaam wonen en bouwen. Er wordt gezocht naar oplossingen die geen rem op de economie betekenen. De zoektocht naar oplossingen voor de ecologische uitdagingen kan zo zorgen voor een nieuwe economische dynamiek.

Vergroening van de economie is een thema dat de bevoegdheid van één enkel beleidsdomein overschrijdt. Er zullen oplossingen nodig zijn die niet enkel door de overheid kunnen aangeboden worden. Door overleg te stimuleren binnen het beleidsdomein, samenwerkingen te zoeken met andere beleidsdomeinen en andere partners willen we zo veel mogelijk hefboomen benutten om de vergroening van de economie na te streven.

Stand van zaken

Initieel werd vooral verkennend werk verricht. Het belangrijkste project daarbij was de studie: LNE helpt Vlaanderen op weg naar een groenere economie. Tijdens het project werd 'Groene Economie' en wat dit in kan houden, tot wat dit moet leiden en welke randvoorwaarden hiervoor vervuld moeten zijn, besproken met vele partijen. De studie bestond uit twee sporen: één spoor om te werken aan een aanzet tot beleidskader voor Groene Economie; en een tweede spoor om te komen tot concrete initiatieven.

In de tweede helft van 2013 en in 2014 werd ingezet op het uitwerken van concrete maatregelen. Zo werkten we samen met de studiedienst aan een indicatorenkader dat voorlopig resulteerde in een focushoofdstuk in VRIND en een 'groene economie monitor' die beheerd wordt door de Studiedienst van de Vlaamse regering.

We werkten aan een studie die verschillende scenario's voor de vergroening van de fiscaliteit doorrekende en aan een project dat de capaciteit bij lokale overheden rond de financiering van hun klimaatplannen wil verhogen via een lerend netwerk. Daarnaast werd ingezet op samenwerking met andere beleidsdomeinen en overheden; onder andere via het structureel overleg met Economie, het inzetten op een vergroening van de woonbonus, deelname aan het interdepartementaal overleg bio-economie, deelname aan werkgroepen bij de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven.

14. Milieuverantwoorde productie via ketenbeheer en systeeminnovatie

Trekker: OVAM

Betrokkenen: LNE (Dep, VEA, ...), KB, EWI, OND, sectorfederaties, distributiesector, onderwijs

Het efficiënt sluiten en het grondig hertekenen van materiaalkringlopen staat centraal in het afvalstoffen - en materialenbeleid. Producten worden zo ontworpen dat ze na afdanking kunnen ontmanteld worden en de onderdelen - na een eventuele bijkomende verwerkingsstap - een nieuw leven krijgen als basisgrondstof voor een nieuw product. Dit principe van ketenbeheer, ook 'van wieg tot wieg' of 'cradle to cradle' genoemd, zorgt voor een verdere vermindering van de milieudruk. Een meer integrale benadering van de hele materiaalketen is daarbij noodzakelijk, zodat milieuwinst in één fase van de keten niet leidt tot een toename van de milieudruk op een andere plaats in de keten. Ook kan meer inzicht in de hele keten leiden tot systeeminnovatie en het nemen van meer geïntegreerde beleidsmaatregelen die de milieu-impact van materiaalgebruik verlagen.

Stand van zaken

De Vlaamse overheid speelt een faciliterende rol om bedrijven te stimuleren concepten van ketenbeheer en eco-innovatie in te voeren in hun bedrijfsvoering. Uit evaluatie blijkt dat ecodesign een onmisbare schakel is. Een aantal demonstratieprojecten rond ketenbeheeraanpak en systeeminnovatie zijn opgestart in samenspraak met bedrijfssectoren, individuele bedrijven, kennisinstellingen, (lokale) overheden,... Bij de ketenbeheerprojecten lag de focus op de materiaalketens van harde kunststoffen, cellenbeton, minerale wol, vlakglas en de nutriëntenkringloop. Specifieke tools werden (verder) ontwikkeld. De SIS-toolkit voor duurzame

innovatie wordt breed aangeboden aan de doelgroepen via externe, gecertificeerde begeleiders. Nieuw voor bedrijven is dat professionele begeleiding voor de SIS-Toolkit nu ook kan lopen via de KMO-portefeuille van het agentschap Ondernemen. De Ecolizer 2.0 is geoptimaliseerd en in het onderwijs werd een proefproject opgestart. Samen met het agentschap Ondernemen werd de materialenscan uitgewerkt en aangeboden.

15. Stimuleren van milieuverantwoorde consumptie

Trekker: OVAM

Betrokkenen: LNE (Dep, VMM, VEA), KB, FOD Leefmilieu, gewesten, distributiesector, producenten, middenveld (consumenten – en milieuverenigingen)

Milieuverantwoorde consumptie gaat voornamelijk over de aankoop, het gebruik en de afdanking van producten en het consumeren van milieuverantwoorde diensten zonder dat het milieu daar ernstige schade van ondervindt. Het doel van dit project is om vanuit de consumptiezijde na te gaan welke extra impulsen nodig zijn vanuit de Vlaamse overheid. Vertrekpunt is het bestaande beleidskader, waarbij ook expliciet aandacht gaat naar de internationale en Europese context (het Europees actieplan Duurzame productie en consumptie). Ook afstemming met het federaal productbeleid (het federale productenplan) is nodig.

Stand van zaken

Een focus in dit project lag op de distributiesector die zich in een sleutelpositie bevindt. Ze bepalen het aanbod aan milieuverantwoorde producten in de winkel en zijn ideaal geplaatst om de burger-consument hierover te informeren. Zo werd de distributiesector gestimuleerd om het aanbod aan milieuverantwoorde producten significant te vergroten zodat de burger er makkelijker toegang toe krijgt. Het “Ik kies een duurzaam toestel”-project richtte zich op de aankoop, het gebruik en de afdanking van milieuverantwoorde huishoudtoestellen en TV's via een campagne bij zelfstandige elektrohandelaars. Het verderzetten van dergelijke sensibilisering werd voorzien in de nieuwe milieubeleidsovereenkomst met Recupel.

Daarnaast werden diverse initiatieven uitgevoerd of gesubsidieerd in het kader van duurzame voeding, ecologisch bouwen en wonen, duurzaam winkelen, hersteleconomie en duurzame (sport)evenementen. Onderzoek werd onder meer verricht in functie van een strategisch kader voor een doelgroepgerichte benadering van het maatschappelijk middenveld als hefboom voor een milieuverantwoorde consumptie.

Ook werkte de interdepartementale werkgroep voedselverliezen aan een roadmap, waarin middenveld, overheid en bedrijfswereld zich gezamenlijk engageren om voedselverliezen tegen te gaan.

De Vlaamse Regering heeft de ambitie om 100 procent duurzame overheidsopdrachten te plaatsen tegen 2020. Hierbij wordt werk gemaakt van vier op elkaar volgende actieplannen, die elk lopen over een periode van drie jaar (2009-2011, 2012-2014, 2015-2017 en 2018-2020).

18. Sterker inzetten op hernieuwbare energie

Trekker: VEA

Betrokkenen: LNE (Dep, VREG, OVAM, ANB), LV, RV, EWI, elektriciteitssector, bouwsector, installateurs, fabrikanten, netbeheerders

De voorbije jaren is het aandeel van de hernieuwbare energiebronnen in het bruto finale energie-eindverbruik aanzienlijk toegenomen. Ongeveer 5,7% (2014) is afkomstig van hernieuwbare energiebronnen (een verdubbeling sinds 2008). Dankzij die toegenomen groene productie en de inzet van warmtekrachtkoppeling in combinatie met een dalend verbruik, worden we niet alleen minder afhankelijk voor onze energievoorziening, maar leveren we ook een substantiële bijdrage tot het terugdringen van de broeikasgasemissies.

Stand van zaken

De Europese doelstelling werd voor België vertaald in een te bereiken aandeel van 13% hernieuwbare energie in het bruto eindverbruik van energie in 2020. Het doel hernieuwbare energie voor Vlaanderen wordt nog vastgelegd conform de intern-Belgische lastenverdeling betreffende de doelstellingen 2020. Op 31 januari 2014 heeft de Vlaamse Regering een indicatieve doelstelling vooropgesteld van 10,5% hernieuwbare energie tegen 2020.

Na goedkeuring van een samenwerkingsakkoord met de federale overheid en de overige twee gewesten, zal een geactualiseerd actieplan hernieuwbare energie 2020 worden voorgelegd aan de Vlaamse Regering. Dit plan moet een verdere groei van de productie van hernieuwbare energie garanderen, waarbij de doelstelling op de meest kostenefficiënte wijze wordt gerealiseerd.

Uit de sterke toename van de groenestroom- en WKK-productie de afgelopen jaren, mag worden geconcludeerd dat het Vlaamse certificatenstelsel een belangrijke trendbreuk heeft gecreëerd. Kostenstructuur, technologische evoluties en economische omstandigheden nopen tot een verdere herziening. De Vlaamse overheid stelt samen met haar partners een vereenvoudiging en actualisering voorop die de toets van het Europese staatssteunkader moet doorstaan en uitvoering geeft aan het Vlaams regeerakkoord voor de beleidsperiode 2014-2019.

Naast de productie van groene stroom zet Vlaanderen ook in op de productie van groene warmte. Er worden sinds 2013 calls georganiseerd voor de toekenning van investeringssteun voor groene warmte installaties groter dan 1 MW, voor restwarmterecuperatieprojecten en voor de injectie van biomethaan. Vanaf september 2015 komt ook diepe geothermie in aanmerking.

Begin 2014 trad de verplichting in werking voor alle nieuwe woningen, kantoren en scholen om een systeem van hernieuwbare energieopwekking te integreren. Er wordt werk gemaakt van het vastleggen van een kostenoptimaal minimum aandeel hernieuwbare energie voor niet-residentiële gebouwen, andere dan kantoren en scholen.

De Vlaamse Regering besliste via een 'Fast Lane' de plaatsing van windturbines te faciliteren op plaatsen die daarvoor geschikt zijn en zo een versnelling hoger te schakelen om de doelstelling hernieuwbare energie te behalen. Enerzijds wordt verder gebouwd op het werk van de provincies en gaat men op zoek naar meest geschikte zones voor windturbines, anderzijds wordt gezocht naar manieren om de onderliggende procedures te versnellen.

19. Adaptatie aan klimaatverandering

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: Alle beleidsdomeinen, andere overheden (provincies, steden, gemeenten, ...), ngo's, adviesraden, sectoren

Zeespiegelstijging, piekdebieten door hevige neerslag, verdroging en hitte-eilanden in verstedelijkt gebied komen steeds meer voor. Om de mens, de economie en de natuur hiertegen te beschermen, moeten we reageren, we moeten ons aanpassen. Zowel de Nationale Adaptatiestrategie voor België (NAS - 2010) als het Vlaams adaptatieplan voor Vlaanderen (VAP) helpen ons om dit te doen.

Stand van zaken

In het VAP beschrijven we de mogelijke gevolgen van de klimaatverandering, de maatregelen die we kunnen nemen en het economische effect ervan. Elke overheidssector heeft zelf bepaald wat er in hun stukje adaptatiebeleid thuis hoort. We brachten dit samen tot één samenhangend plan.

De acties worden nu verder verfijnd en de eerste zijn al in uitvoering. Jaarlijks komen de verschillende sectorverantwoordelijken samen en rapporteren ze over de voortgang en ook over de nieuwe initiatieven en acties.

Ook op lokaal vlak beginnen er meer en meer initiatieven te komen. De oprichting van Mayors Adapt, een initiatief van de EC, heeft hier alvast een boost gegeven.

21. Lokale overheden betrekken bij het aanpakken en voorkomen van knelpunten luchtkwaliteit en geluid

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, MOW, RV, KB (ABB - team Stedenbeleid), Steden en gemeenten

De nabijheid van verkeer kan op sommige plaatsen een goede leefomgeving in de weg staan. Vooral luchtverontreiniging en lawaaihinder kunnen een grote impact hebben op de leefkwaliteit van omwonenden. Naast het eigen beleid dat Vlaanderen uitwerkt om de geluidshinder terug te dringen en de luchtkwaliteit te verbeteren, wil de Vlaamse overheid ook de lokale overheden stimuleren en ondersteunen om actie te ondernemen. Ook steden en gemeenten kunnen namelijk binnen hun eigen bevoegdheden maatregelen nemen om deze problematiek aan te pakken. Hierbij wordt vooral gedacht aan mobiliteits- en ruimtelijke maatregelen.

Stand van zaken

Nieuwe geluidsbelastingkaarten werden opgemaakt en publiek beschikbaar gemaakt voor belangrijke wegen en spoorwegen en voor de agglomeraties Antwerpen, Gent en Brugge. Op basis hiervan worden geluidsactieplannen opgesteld. Er werd een methodiek en een handleiding uitgewerkt om milieu- en gezondheidsaspecten beter te integreren in het gemeentelijk mobiliteitsbeleid en een brochure met goede praktijkvoorbeelden werd ter beschikking gesteld.

Het project leverde ook een visietekst op over de uitwerking van een wettelijk kader voor lage-emissiezones.

23. Elektrisch rijden bewerkstelligen in Vlaanderen

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (VEA, VREG), Facilitair bedrijf, MOW, EWI (Dep, IWT), Energieleveranciers, Netbeheerders, Kennisinstellingen, NGO's, Auto-industrie, Leasingbedrijven

Om de milieudruk te verminderen wordt in eerste instantie gewerkt aan het beperken van gemotoriseerde verplaatsingen. Daar bovenop wordt erop gemikt om ze milieuvriendelijker te maken.

Voertuigen op elektriciteit hebben op dat vlak momenteel het grootste potentieel. Elektrische voertuigen zijn milieuvriendelijker (CO₂, maar ook fijn stof en NO_x), stiller en efficiënter dan conventionele voertuigen. Ze kunnen er o.m. mee voor zorgen dat de klimaatdoelstellingen worden gehaald en dat de luchtkwaliteit (zeker in steden) sterk verbetert.

Bovendien is een grote synergie mogelijk met hernieuwbare energiebronnen en beperken ze onze olie-afhankelijkheid. Ze bieden ook potentieel voor nieuwe mobiliteitsontwikkelingen in steden, zoals stedelijke distributie en op langere termijn de verweving van individueel en openbaar vervoer.

De grote doorbraak is niet voor vandaag; de te nemen maatregelen wel. Ze richten zich op de technologie (batterijen, materialen, wagens), de nodige infrastructuur (laadpunten), het stimuleren van de vraag (drempelverlaging, stimuli), het aanbod, het elektriciteitssysteem en het betrekken van de Vlaamse economie bij de beoogde shift. De Vlaamse overheid kan hierbij met de eigen voertuigen het goede voorbeeld geven.

Stand van zaken

Sinds er een Europese richtlijn van kracht is (eind 2014), is het project in een stroomversnelling gekomen. De richtlijn legt de lidstaten op om nationale beleidskaders te maken voor de marktontwikkeling van milieuvriendelijke energie/brandstoffen voor voertuigen en de bijhorende infrastructuur. Er is twee jaar voorzien om deze beleidskaders in te dienen; tegen november 2016 dus. De Europese Commissie zal de inhoud en het ambitieniveau beoordelen en erover rapporteren. De beleidskaders moeten o.m. doelen bevatten voor de uitrol van infrastructuur voor milieuvriendelijke energie/brandstof (in functie van het beoogde voertuigenpark) en maatregelen die hiervoor moeten zorgen. Het actieplan zal in de eerste plaats gericht zijn op een doorbraak voor elektrische voertuigen (m.i.v. voertuigen op brandstofcellen) en biedt daarnaast kansen aan voer- en vaartuigen op aardgas om door te groeien en aan aangemeerde schepen om gebruik te maken van walstroom.

In het plan zullen acties naar voor geschoven worden om de bestaande barrières aan te pakken, geordend volgens een aantal thema's. De tekst is daarmee een aanloop naar het nationale actieplan. De verdere uitwerking en uitvoering wordt gebundeld in de werkpakketten Infrastructuur, Financiën, Regelgeving, Lokale overheden, Energie, Onderzoek, Vlaamse overheid en Nichevloten. Daartoe worden specifieke werkgroepen opgericht. Een werkgroep Coördinatie houdt zich bezig met het geheel en met een aantal algemene acties. De uitvoering van de werkpakketten op het terrein verloopt gekoppeld.

Op 18/09/15 keurde de Vlaamse Regering de conceptnota goed, die de basis bevat voor het actieplan.

24. Gerichte aanpak waterbeheer in speerpuntgebieden

Trekker: VMM, W&Z, De Scheepvaart

Betrokkenen: LNE (Dep, ANB, OVAM, ...), MOW, RV, LV, EWI via de werking van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW), lokale overheden, landbouw, terreinbeheerders

Bij de goedkeuring van de stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas in 2010 werd beslist te werken met 21 speerpuntgebieden. Dit zijn gebieden waar in 2015 (in 7 gebieden) de goede toestand of (in 14 gebieden) een aanzienlijke verbetering van de toestand van het water vooropgesteld wordt. In de speerpuntgebieden worden verschillende maatregelen ingezet en op elkaar afgestemd om de doelstellingen te bereiken. De speerpuntgebieden werden beschouwd als voorbeeldprojecten van integraal waterbeheer.

Stand van zaken

Over de voortgang van de 62 acties in de speerpuntgebieden werd aan de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW) gerapporteerd:

- 7 acties zijn nog niet opgestart
- 48 acties zijn in meer of mindere mate in uitvoering
- 5 zijn acties voltooid
- Over 2 acties is geen stand van zaken beschikbaar

Voor de uitvoering van acties werd van 2010 tot 2015 ongeveer 240 miljoen euro uitgegeven.

In het kader van de voorbereiding van de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen werd de gebiedsgerichte prioritering behouden en verfijnd. Oppervlaktewaterlichamen worden in de ontwerpplannen als speerpuntgebied geselecteerd als de goede toestand haalbaar lijkt tegen 2021, mits daar de nodige inspanningen worden gedaan. Aandachtsgebieden zijn waterlichamen waar de goede toestand haalbaar geacht wordt tegen 2027 of waar een sterke lokale dynamiek aanwezig is om acties uit te voeren die in aanzienlijke mate bijdragen aan een verbetering van de toestand. In Vlaanderen werden 21 speerpuntgebieden en 46 aandachtsgebieden voorgesteld.

Eind 2015 dient de Vlaamse Regering de stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas 2016-2021 vast te stellen. Ze zal daarbij aangeven hoe ze de gebiedsgerichte aanpak wil vormgeven.

26. Vereenvoudigen van de planning, procedures en structuren van het integraal waterbeleid

Trekker: Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW)

Betrokkenen: LNE, MOW, RV, LV en EWI via de CIW, Mina-raad, SERV en SALV

De Vlaamse Regering bekrachtigde de wijzigingen aan het decreet Integraal Waterbeleid voor de vereenvoudiging van de plannen, de overlegstructuren en de procedures van het integraal waterbeleid.

Stand van zaken

De waterbeheerplannen bestaan voortaan uit een waterbeleidsnota (waaraan de waterbeheerkwesties zijn toegevoegd) en de stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas. Een sterkere integratie en afstemming van de verschillende planfiguren en de planningscycli moet voor een verminderde planlast en een duidelijker planningsproces zorgen.

In de stroomgebiedbeheerplannen worden de bekkenbeheerplannen als bekkenspecifieke delen opgenomen. Ook de overstromingsrisicobeheerplannen worden geïntegreerd in de stroomgebiedbeheerplannen. De maatregelen en acties van de stroomgebiedbeheerplannen worden in een jaarlijks wateruitvoeringsprogramma geconcretiseerd. Deze werkwijze sluit beter aan bij de dynamische realiteit van het waterbeheer.

Het gebiedsgericht overleg is hertekend. De waterschappen zijn geen afzonderlijke overlegstructuren meer. Alle waterbeheerders zetelen nu rechtstreeks in het bekkenbestuur, waar gebiedsgericht en thematisch overleg een prominentere plaats heeft.

De Vlaamse Regering stelde de tweede waterbeleidsnota met de waterbeheerkwesties vast. In het voorjaar van 2014 werden de aangepaste bekkenstructuren effectief geïnstalleerd. Het openbaar onderzoek over de stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021 voor Schelde en Maas, opgemaakt volgens het nieuwe concept, liep af op 8 januari 2015. Tegen eind 2015 zal de Vlaamse Regering de plannen definitief vaststellen.

28. Ambtshalve bodemsanering bij scholen, ziekenhuizen, rusthuizen en gasfabrieken

Trekker: OVAM

Betrokkenen: LNE (Dep), OND, WVG

De overheid wenst een voorbeeldfunctie te vervullen voor de sanering van terreinen in eigen beheer en wil deze maximaal afstemmen op de maatschappelijke behoeften. In een aantal specifieke situaties stellen zich bij de sanering financieringsproblemen, waardoor belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen worden afgeremd.

Stand van zaken

Een aanpak werd uitgewerkt voor ambtshalve bodemonderzoek en -sanering bij scholen en rusthuizen, zodat de risico's in deze maatschappelijk belangrijke sectoren zo vlug mogelijk weggewerkt worden en investeringen niet langer vertraagd worden door een bodemverontreiniging. Over de aanpak van ambtshalve bodemsanering bij scholen werd een protocol met AGIO onafgesloten. Tot eind 2014 werden er in dat verband 39 dossiers ingepland voor uitvoering. Daarnaast is ook gewerkt aan het bereiken van een overeenkomst met het GO!. De aanpak van bodemverontreiniging van zorginstellingen gebeurt in samenwerking met VIPA (Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden).

Ook werd een aanpak uitgewerkt voor bodemsaneringen van gasfabrieksterreinen in eigendom van gemeenten, waardoor deze sneller herontwikkeld kunnen worden. Gelet op het zeer complexe karakter van de verontreinigingen en de beperkte expertise van de meeste gemeenten, gaat deze aanpak uit van een ambtshalve bodemsanering, tenzij een andere aanpak wenselijk is

voor een specifiek terrein. Een decretaal kader werd uitgewerkt waarbij OVAM kan optreden als “huissaneerder” voor steden en gemeenten. Dit gebeurt na het afsluiten van een samenwerkingsverband.

Daarnaast werd een inventaris gemaakt van andere terreinen in overheidsbeheer die mogelijk verontreinigd zijn en die beter kunnen worden ingezet. Een aanpak voor de sanering van deze terreinen wordt met de collega-overheden uitgewerkt.

30. Natuurlijke hulpbronnen (delfstoffen): minder effecten, meer en betere alternatieven

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM), RWO, MOW

Dit project voorziet onder meer in een grondige analyse van de behoeften aan minerale grondstoffen, rekening houdende met volwaardige alternatieven en de afhankelijkheid van het buitenland, wat ook inzicht vraagt in de import- en exportstromen. Deze analyse is nodig ter onderbouwing van de behoefte aan Vlaamse delfstoffen met het oog op zelfvoorziening waar mogelijk en dus ter onderbouwing van de oppervlakedelfstoffenplanning in Vlaanderen. Deze resulteert in voorstellen tot schrappen van uitgeputte ontginningsgebieden en in voorstellen van nieuwe ontginningsgebieden waar nodig.

Stand van zaken

Om dit project te operationaliseren werd in 2010 het Monitoringsysteem Duurzaam Oppervlakedelfstoffenbeleid (MDO) opgestart. Dit systeem zal midden 2015 haar derde jaarrapport afleveren. De evaluatie van het delfstoffenbeleid heeft geleid tot een aangepast Oppervlakedelfstoffendecreet en tot een aangepast uitvoeringsbesluit VLAREOP. Hierdoor werd een betere afstemming gerealiseerd met de regelgeving inzake duurzaam materialenbeheer. Ook werden de bijzondere oppervlakedelfstoffenplannen in het kader van aanbodgedreven processen vervangen door oppervlakedelfstoffennota's. Verder werden vraaggestuurde processen voorzien waarbij elke natuurlijke persoon of rechtspersoon een onderbouwd verzoek tot ontginningsproject kan indienen bij de minister, bevoegd voor de natuurlijke rijkdommen. Het tweede Algemeen Oppervlakedelfstoffenplan werd door de Vlaamse Regering definitief goedgekeurd. Dit plan bevat ten behoeve van een duurzaam oppervlakedelfstoffenbeleid een actieplan voor de komende vijf jaar rond vier clusters: i) de Vlaamse primaire oppervlakedelfstoffenontginning, ii) de alternatieve materialen, iii) de geologische kennisopbouw van de Vlaamse ondergrond en iv) kennisverspreiding over de Vlaamse natuurlijke rijkdommen.

34. Introduceren van het concept 'Ecosysteemdiensten'

Trekker: INBO en ANB

Betrokkenen: LNE (Dep, VLM, VMM), LV, RWO, EWI, WVG, Onderwijs

Ecosysteemdiensten (ESD) omvatten 'al de goederen en diensten die ecosystemen aan de samenleving leveren' zoals natuurlijke bescherming tegen overstroming, bestuiving door wilde insecten, natuurlijke waterzuivering, klimaatregulering, natuur-gebonden recreatie ed. Het doel

van dit project is om het gebruik van het concept meer systematisch toe te passen, en om instrumenten te ontwikkelen of te optimaliseren die de duurzame levering van maatschappelijk belangrijke ecosysteemdiensten kunnen ondersteunen. Om dit te bereiken, worden er voorbeeldprojecten uitgewerkt in gebieden die verschillende ESD bieden, en wordt er een expertisenetwerk opgebouwd.

Stand van zaken

Binnen het project is er een ecosysteemdienstenstrategie opgemaakt. Er is ook binnen het beleidsdomein een informeel overlegforum opgericht voor de uitwisseling van kennis en ervaring met betrekking tot de toepassing van het ecosysteemdienstenconcept.

37. Kwaliteit van de binnenlucht verbeteren

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...), KB, Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, Departement Onderwijs, Agion, Medisch Milieukundigen, FOD, Passiefhuis-Platform, architecten, gebouweigenaars, bouwers en verbouwers, producenten van ventilatiesystemen, Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen

Gemiddeld brengen we 85 % van ons leven binnenshuis door. De binnenlucht blijkt bovendien vaak meer vervuild dan de buitenlucht. De Vlaming is zich hier vaak niet bewust van en beseft ook meestal niet dat het eigen gedrag een grote invloed heeft op de kwaliteit van het binnenmilieu. Hierdoor speelt de kwaliteit van het binnenuismilieu een zeer belangrijke rol in het ontstaan of verergeren van een aantal aandoeningen zoals allergieën, astma en andere gezondheidsklachten. De binnenluchtkwaliteit en de concentratie aan pollutanten in het binnenmilieu worden niet enkel beïnvloed door binnenbronnen, maar zijn tevens afhankelijk van de buitenluchtkwaliteit door de infiltratie van buitenaf en van de manier en mate van ventilatie. Om deze problematiek onder de aandacht te brengen en aan te pakken worden een aantal acties ondernomen als onderdeel van een geïntegreerd horizontaal beleid voor binnenuisproblematiek.

Stand van zaken

Het Binnenmilieubesluit vormt op dit moment het enige wetgevend kader over de binnenmilieukwaliteit. Dit besluit geeft o.a. richt- en interventiewaarden voor een aantal fysische, chemische en biotische factoren in het binnenmilieu. De tussentijdse rapporten van de opdracht "Verkenkend onderzoek naar de binnenmilieukwaliteit in gebouwen na (energie-efficiënte) renovaties" is beschikbaar. Het eindrapport zal beschikbaar zijn begin 2016. Verdere prioriteiten zijn: de bescherming van kwetsbare groepen zoals kinderen (scholen) en een gezond binnenuisklimaat in energiezuinige gebouwen zodat energie-efficiëntie en gezondheid optimaal kunnen worden gecombineerd.

4. Bijlagen

Bijlage 1: Lopende onderzoeksprojecten in 2016

Lange titel	Hoofdthema	Totaal vastgelegd bedrag EUR
Aan de slag met de groene economie	Beleidsvoorbereiding en -planning	64.860
Aanpassen van de milieuvergunningvoorwaarden in Vlarem I en II zodanig dat er, in overeenstemming met de RIE-richtlijn, meer preventieve bodembeschermingsmaatregelen genomen worden	Verontreiniging en aantasting van de bodem	47.386,93
Actualisatie emissierekenmodel (EMAV-model)	Andere	124.858
Actualisatie en verfijning klimaatscenario's tot 2100 voor Vlaanderen	Verandering van het klimaat door broeikaseffect	94.501
Actualisatie Richtlijnenboek Landschap, Bouwkundig erfgoed en Archeologie	Instrumenten	75.086,55
Actualisatie van de geluidsindicatoren	Verstoring door geluidshinder	12.334,74
Aflatoxines in vergistbare biomassa	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	69.800,04
Agronomische waarde van bewerkte dierlijke mest valoriseren en optimaliseren	Vermesting	299.955
Akoestisch onderzoek van bijzondere muziekactiviteiten: kermissen en (carnaval)stoeten	Verstoring door geluidshinder	78.982,99
Analyse van elementen en zware metalen met 3D-ED-XRF en WD-XRF	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	31.944
Basisrichtlijnen voor de activiteitengroep 'Windturbines'	Instrumenten	59.378,33
Bepalen van het relatieve belang van de verschillende opnameroutes van PAK's in regio Menen en Genk-Zuid voor verdere beleidsvertaling van de vastgestelde lokale hogere humane PAK-belasting	Gezondheidsaspecten	202.268,58
Bepaling van opnameconstanten en meetonzekerheid voor passieve sampling van vluchtige organische componenten (VOC) in omgevingslucht.	Verontreiniging door fotochemische stoffen	49.652
Berekenen van indicatoren voor het monitoren van beleid rond Duurzaam Materialenbeheer (thema bouw)	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	69.151,50
Beter en meer sorteren van bedrijfsafval - verkenning van het potentieel van een sectorspecifieke aanpak	Verontreiniging door afvalstoffen	80.973,20
Bijdragen via bodemkwaliteit aan de milieu-uitdagingen van Vlaamse steden en gemeenten	Verontreiniging en aantasting van de bodem	78.493
Biologische statusbepaling van Vlaamse Polderwaterlopen: uitwerken van biologische beoordelingsmethodes op basis van gericht onderzoek.	Verontreiniging van oppervlaktewater	66.570

Capaciteitsplanning: van praktische organisatie tot wetgeving	Verontreiniging door afvalstoffen	25.000
Container data en indicatoren voor het monitoren van het Vlaamse afval- en materialenbeleid	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	88.318
De Index voor Duurzame Economische Welvaart (ISEW) voor Vlaanderen 1990-2012	Instrumenten	7.260,01
Demoprojecten en ontwikkeling kenniscentrum selectief slopen	Verontreiniging door afvalstoffen	57.998,93
Doorrekening van maatregelen op geluidskarten weg en spoor (tweede fase) Deel 1	Verstoring door geluidshinder	132.288,33
Doorrekening van maatregelen op geluidskarten weg en spoor (tweede fase) Deel 2	Verstoring door geluidshinder	24.724,66
Doorrekening van maatregelen op geluidskarten weg en spoor (tweede fase) Deel 3	Verstoring door geluidshinder	15.333,12
Dynamisch bouwen: verkennende studie mbt definitie, aftoetsbare criteria, (aanpassingen) beleidskader en roadmap	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	119.378
Ecodesign best practices	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	83.611
Economische en juridische aspecten bij Enhanced Landfill Mining	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	59.147
Elektromagnetisch onderzoek vanuit de lucht ter bepaling van de verziltingstoestand van het grondwater in het oostelijk gedeelte van de kustvlakte.	Verdroging	160.615,40
Energielandschappen	Andere	157.300
Evaluatie regelgeving muziekactiviteiten	Verstoring door geluidshinder	49.343,80
Evaluatie van enkele aspecten uit het Handboek Faalfrequenties 2009	Risicobeleid	54.014,40
Evaluatie van lokale en regionale maatregelen ter verbetering van de luchtkwaliteit in het kader van het Interreg IV-B Joaquin-project	Verspreiding zwevend stof	71.421
Evaluatie van MCA voor groene duurzame bodemsanering en verdere uitbreiding naar duurzaamheidsaspecten	Verontreiniging en aantasting van de bodem	85.085,99
Expertpanels: doorwerking van globale megatrends en hun (potentiële) impacts op het milieu in Vlaanderen	Andere	67.881
Geluidskarten Antwerpen en Gent 2de ronde	Verstoring door geluidshinder	80.828
Haalbaarheid gedifferentieerde risicobenadering	Risicobeleid	94.206
Haalbaarheidsonderzoek naar selectieve inzameling van kunststoffen bij bedrijven.	Verontreiniging door afvalstoffen	74.999,44
Haalbaarheidstudie implementatie traject voor toekomstverkenningen binnen het beleidsdomein leefmilieu en natuur	Beleidsvoorbereiding en -planning	20.291,70
Horizonscanning in het kader van milieuverkenningen: literatuurstudie	Beleidsvoorbereiding en -planning	41.067,40

Impact van luchtkwaliteit op gezondheid: exploiteren van relevante blootstellingsmerkers, effectmerkers en genexpressiegegevens uit Vlaamse humane biomonitoringgegevens en andere databanken	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	97.189
Impact-effectmeting van de invoering eenheidsreglement: evaluatie kwaliteit voor 2013 en uitwerking toepassingen voor gegevensoverdracht en -verwerking	Verontreiniging door afvalstoffen	63.162
Indicatoren voor groene economie	Beleidsvoorbereiding en -planning	96.354,70
Innovatief instrumentarium Vlaams klimaatbeleid	Verandering van het klimaat door broeikaseffect	99.757,37
Innovatieve inzamelsystemen in functie van de ruimtelijke context	Verontreiniging door afvalstoffen	85.910
Inschatting impact van berekening van de wegtransportemissies op basis van de hoeveelheid verkochte brandstof voor de NEC-polluenten. Wijziging naar 'Berekening emissies wegtransport aan de hand van de federale energiebalans (OL201200048)'	Verontreiniging door fotochemische stoffen	55.660
Inventaris van het huidige aanbod voor leren gericht op duurzame landbouw	Doelgroepen	99.909,32
Invloed demografische evoluties op materialenbeheer	Verontreiniging door afvalstoffen	69.091
Invullen van de milieu-extensietabel van het Vlaams milieu input-outputmodel	Andere	102.500,24
KL - Macro-economische analyse bijkomende scenario's 2030	Verandering van het klimaat door broeikaseffect	11.269,94
Koppeling VLOPS-IFDM	Vermesting	74.000
Kwantificering van de gevolgen van bodemverdichting op het watertransport door een bodem	Verontreiniging en aantasting van de bodem	107.150
Literatuurstudie recente ontwikkelingen (indicator) gezondheidsimpact ozon, evaluatie van huidige indicator en ontwikkeling van nieuwe indicator of aanpassing huidige indicator	Verontreiniging door fotochemische stoffen	19.114
Luchtkwaliteitsmodellering in de NWE-regio in het kader van het Joaquin Interreg IVB-project	Verspreiding zwevend stof	56.141
Materiaalcriteria groen aankoopbeleid	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	65.753,29
Maximaliseren recyclage van kunststoffen ikv VMP en strategisch Plan OVAM.	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	87.120
Meetinstrument Omgevingskwaliteit	Instrumenten	101.059,01
Milieukundig en economisch verantwoord fosforgebruik	Vermesting	699.998
Minimumnormen met betrekking tot Duurzaam Materialenbeheer in Europese wetgeving	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	18.150
Modellering zware metalen: EMIAD met building downwash	Verspreiding van milieugevaarlijke	21.237

	stoffen	
Monitoring van perceptie van milieubeleid en bijhorend maatschappelijk gedrag - bedrijfsleven	Doelgroepen	60.433,45
Monitoring Vlaams Materialenprogramma	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	162.004,25
Nanomaterialen in gebruiksmaterialen: inventarisatie, karakterisatie en inschatting van de blootstelling via de lucht	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	196.969,03
Ombouwen van het rekenblad voor de evaluatie van de energieprestatie van airconditioningsystemen	Verandering van het klimaat door broeikaseffect	78.539,59
Onderbouwde inschatting van de gezondheidkundige ernst van thallium, arseen en molybdeen ter formulering van beleidsaanbevelingen voor verdere opvolging in het leefmilieu en/of de mens	Gebiedsgerichte benadering	38.717,91
Ondersteuning bij uitwerken doorbraakprojecten kringlooeconomie in het kader van het Vlaams Materialenprogramma	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	119.064
Ondersteuning financieren van lokale klimaatplannen	Beleidsvoorbereiding en -planning	69.520
Ondersteuning lopende TWOL studie 'Modellering van de sedimentaanvoer naar de waterlopen, effect van erosiebestrijdingsmaatregelen en het transport van sediment in de onbevaarbare waterlopen' - vanuit sediment kwaliteit aspect	Verontreiniging en aantasting van de bodem	59.096,40
Onderzoek belastingen op arbeid verschuiven naar milieu/natuur	Beleidsvoorbereiding en -planning	93.158
Onderzoek naar de bijdrage van de Vlaamse ammoniakemissies tot de (piek)concentraties van fijn stof in Vlaanderen	Verspreiding zwevend stof	76.230
Onderzoek naar de kennis en naleving van de regelgeving inzake centrale verwarmingstoestellen en evaluatie van de bestaande communicatiemiddelen	Instrumenten	51.353,49
Onderzoek naar de vangefficiëntie van sedimentvangen en opvolging van de sedimentaanwas in de onbevaarbare waterlopen	Integraal Waterbeleid	67.361
Onderzoek naar een meer optimale inzameling van het scheepsafval van de binnenvaart in Vlaanderen	Verontreiniging door afvalstoffen	53.361
Onderzoek naar een systeem voor het selecteren van relevante installaties voor een QRA binnen Vlaanderen	Risicobeleid	200.919,20
Onderzoek naar representatieve stoffen voor gebruik binnen de QRA in Vlaanderen	Risicobeleid	57.499,20
Onderzoeksvorstel betreffende het effect van de grondwaterstroming op de warmtegeleidbaarheid van de Vlaamse ondergrond.	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	125.537,50
Ontwikkelen en demonstratie van een batterij snelle, bruikbare en betaalbare effectgerichte testen voor de karakterisatie van complexe afvalwaters	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	50.531
Ontwikkelen en toepassen van een methodiek voor de vertaling van de Belgische bodemclassificatie van de kustpolders naar het internationale WRB systeem en generaliseren van de WRB-	Verontreiniging en aantasting van de bodem	87.959,14

bodemkaart voor gans Vlaanderen naar het 1:250.000
schaalniveau.

Ontwikkelen van een methode voor het kwantificeren van
watergebruik door huishoudens

Kosten en financiering

101.972,67

Bijlage 2: Mogelijke onderzoeksprojecten voor 2016

Lange titel	Hoofdthema
Modelberekeningen en ontwikkelingen in het kader van de PAS	Andere
Ontwikkeling meetnet immissie: voorbereidend werk	Andere
Een praktijk gerichte CO2-taks	Beleidsvoorbereiding en -planning
Evaluatie van de bijdrage van het programma Ecocampus aan de transitie naar duurzaam hoger onderwijs in Vlaanderen.	Beleidsvoorbereiding en -planning
Mogelijkheden van elektrisch rijden in nichevloten (o.m. bij De Lijn) verkennen en initiëren	Beleidsvoorbereiding en -planning
Ondersteuning Groene Economie Convenanten	Beleidsvoorbereiding en -planning
Operationaliseren van een bemestingsallocatie-module voor scenario-berekeningen in voorbereiding van MAP6	Beleidsvoorbereiding en -planning
Optimaliseren van de meubelketen	Beleidsvoorbereiding en -planning
Studie verbonden aan het nieuwe uitvoeringsplan	Beleidsvoorbereiding en -planning
Verdere ontwikkeling en kalibratie van het model ArcNemo 1.0.	Beleidsvoorbereiding en -planning
Onderzoek naar sleutels tot een bredere en blijvende gedragsverandering bij de burger/ consument rond verwarmen en zich verplaatsen.	Doelgroepen
Opvolgen van kennis, attitude en gedrag van de consument inzake voedselverlies	Doelgroepen
Eindontwikkeling en implementatie meetinstrument omgevingskwaliteit	Gebiedsgerichte benadering
Stand van zaken lokaal milieubeleid - onderzoek naar bruikbaarheid BBC-tool	Gebiedsgerichte benadering
Uitvoeren van een stapsgewijze beleidsdoorwerking (faseplan) van de resultaten van de 3de Vlaamse humane biomonitoringcampagne uitgevoerd in het kader van het 2de generatie steunpunt Milieu en Gezondheid - deel Algemeen Vlaanderen	Gezondheidsaspecten
Verder uitwerken en uitvoeren van het actieplan Gentse kanaalzone in het kader van de 3de humane biomonitoringcampagne	Gezondheidsaspecten
Lange titel	Hoofdthema
Een plan van aanpak om de milieu-impact van 10 sleutelproducten te reduceren	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik
Onderzoek en ontwikkeling in functie van een koppeling of	Innovatie, eco-efficiëntie en

integratie van de bestaande instrumenten, databanken en projecten voor het sluiten van materiaalketens in het kader van duurzaam materialenbeheer.	grondstoffengebruik
Ontwikkelen van een methodiek om milieueffecten van investeringen in onderzoek en ontwikkeling te beoordelen	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik
Ontwikkelen van gebruiksvriendelijke instrumenten die de aankoper ondersteunen bij de beoordeling van de duurzaamheidscriteria in overheidsopdrachten	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik
pilot dynamisch of veranderingsgericht bouwen	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik
Quickscan van vlaanderen inzake de mogelijkheden voor riothermie	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik
Actualisatie van het Richtlijnenboek voor de discipline 'Mens-Ruimtelijke aspecten'	Instrumenten
Benchmarkstudie: Milieueffectrapportage in verschillende Europese lidstaten	Instrumenten
Ex-post evaluatie en monitoring van afgeronde milieueffectrapportages	Instrumenten
Monitoring van de selectieve inzamelingsgraad van bedrijfsafval	Instrumenten
Opmaken van een format voor de richtlijnenboeken inzake milieueffectrapportage	Instrumenten
Optimalisatie van de berekening en de ruimtelijke spreiding van de emissies door de gebouwenverwarming (inclusief land-en tuinbouwsector).	Instrumenten
Pilootproject ouderdomsbepalingen grondwater in relatie tot antropogeen geïnduceerde grondwaterkwaliteitsveranderingen	Integraal Waterbeleid
Tijdsafhankelijke modellering van freatische aquifers voor het begroten van de impact van grondwaterbeheer op het afvoergedrag van waterlopen	Integraal Waterbeleid
Uitbreiden en herkalibreren van het aquatisch ecologisch model (ELMO)	Integraal Waterbeleid
Uitbreiden van de uitgewerkte methodiek voor het opsporen van illegale grondwaterwinningen	Integraal Waterbeleid
Identificeren van product(groep)en met kunststofrecycalaat (recycled content) en product(groep)en met potentieel voor het inzetten van kunststofrecycalaat.	Materialenbeleid
Lokale en bovenlokale uitdagingen voor de Circulaire Stad	Materialenbeleid
Ontwikkeling MMG-model (gebouwniveau deel II)	Materialenbeleid
Proefprojecten en proeftuinen kringlopen niet-steenachtige materialen	Materialenbeleid
Uitbouw data- en info-instrumentarium ter ondersteuning en	Materialenbeleid

monitoring van materialenbeheer (conainer)	Materialenbeleid
Risicoevaluatiesysteem omgevingsveiligheid voor transport van gevaarlijke stoffen - beleidsverkennd onderzoek	Risicobeleid
Ondersteuning van gemeenten bij de uitbouw van een basislaadinfrastructuur voor elektrisch rijden in Vlaanderen	Samenwerking met overheden
Ondersteuning voor het Vlaamse energie- en klimaatplan 2021-2030 dat uitgewerkt zal worden in het kader van het governance system of the Energy Union	Verandering van het klimaat door broeikas effect
	Verlies aan biodiversiteit
MAP5 onderzoeken	Vermesting
Onderzoek naar milieuwinst bij het sluiten van de materialenkringloop van wegwerpluiers en incontinentiemateriaal.	Verontreiniging door afvalstoffen
Actualisatie van IFDM-traffic voor luchtkwaliteitsmodellering in de verdere toekomst.	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Bepaling van luchtweg irriterende secundaire reactieproducten tijdens ozon episodes	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Temporele validatie van het RIO-IFDM model	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Code van goede praktijk voor fyto-remediatie	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Code van goede praktijk voor kwalitatief goed bodembeheer van bodems in de bebouwde omgeving (parken, speeltuinen, privétuinen, ...)	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Doelgroepgerichte uitwerking van de voorstellen uit een eerdere studie rond preventie van bodemverontreiniging	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Uitwerking audit- en controlesysteem voor erkende bodemsaneringsdeskundigen (eBSD)	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Wetenschappelijke ondersteuning bij educatie en sensibilisatie rond bodem toegespitst op de doelgroepen onderwijs en burgers	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Bepalen van impact van silosappen op de kwaliteit van waterlopen, schaal Vlaanderen	Verontreiniging van oppervlaktewater
Code van Goede Praktijk voor de bestrijding van olie- en vetverontreinigingen in Vlaamse oppervlaktewateren	Verontreiniging van oppervlaktewater
Emissies naar oppervlaktewater van medicijnen uit veterinaire gebruik	Verontreiniging van oppervlaktewater

Bijlage 3 Stand van uitvoering van de Europese milieuwetgeving

Europese milieuwetgeving

Het opgenomen overzicht beperkt zich tot de basisrichtlijnen en basisverordeningen. Uitzonderlijk worden de uitvoerende akten, die een algemeen wetgevende of reglementerend initiatief van de Vlaamse overheid verlangen, opgenomen.

Stand van de uitvoering van Europese richtlijnen

Bij het overzicht van de uitvoering wordt een onderscheid gemaakt tussen:

1. de bestaande Europese richtlijnen die al zijn omgezet;
2. de bestaande Europese richtlijnen die nog dienen te worden omgezet (al dan niet laattijdig);
3. de Europese richtlijnen die nog in voorbereiding zijn en die later zullen moeten worden omgezet.

Richtlijnen waarvoor de federale overheid exclusief bevoegd is en waarvoor desgevallend een betrokkenheid van de Gewesten verplicht is komen niet voor op de lijst. De verordeningen werden niet opgenomen in de overzichtslijst omdat ze geen echte omzetting behoeven.

Omgezette Europese richtlijnen (stand op 30.09.2015)

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
75/0439	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1975 inzake de verwijdering van afgewerkte olie (opgeheven door Richtlijn 2008/98 per 10/12/2010)	PBL 194 p. 31
75/0440	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1975 betreffende de vereiste kwaliteit van het oppervlaktewater dat is bestemd voor de productie van drinkwater in de Lidstaten (wordt d.d. 22/12/2007 opgeheven en vervangen door RL 2000/60)	PBL 194 p. 34
75/0442	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1975 betreffende afvalstoffen (is opgeheven en vervangen door gecodificeerde versie RL 2006/12/EG)	PBL 194 p. 47
76/0160	05.02.76	Richtlijn van de Raad van 8 december 1975 betreffende de kwaliteit van het zwemwater (<i>wordt opgeheven per 31.12.2014; zodra VR alle nodige wettelijke, bestuursrechtelijke en praktische maatregelen heeft genomen om aan RL 2006/7 te voldoen, is RL 2006/7 van toepassing en vervangt zij Richtlijn 76/160/EEG</i>)	PBL 31 p. 1
76/0403	26.04.76	Richtlijn van de Raad van 6 april 1976 betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloortefenylen (sedert 16.09.96 vervangen door Richtlijn 96/59)	PBL 108 p. 41
76/0464	18.05.76	Richtlijn van de Raad van 4 mei 1976 betreffende de verontreiniging veroorzaakt door bepaalde gevaarlijke stoffen die in het aquatisch milieu van de Gemeenschap worden geloosd (is opgeheven en vervangen door gecodificeerde versie RL 2006/11/EG; wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013, met uitzondering van artikel 6, dat d.d. 22/12/2000 is ingetrokken)	PBL 129 p. 23
78/0176	26.02.78	Richtlijn van de Raad van 20 februari 1978 betreffende de afvalstoffen afkomstig van de titaandioxyde-industrie (opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 7/1/2014)	PBL 54 p. 19
78/0319	31.03.78	Richtlijn van de Raad van 20 maart 1978 betreffende toxische	PBL 84 p. 49

		en gevaarlijke afvalstoffen [sinds 12.12.93 vervangen door Richtlijn 91/869]	
78/0659	14.08.78	Richtlijn van de Raad van 18 juli 1978 betreffende de kwaliteit van zoet water dat bescherming of verbetering behoeft teneinde geschikt te zijn voor het leven van vissen (is opgeheven en vervangen door gecodificeerde versie RL 2006/44/EG nog niet gepubliceerd; wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013)	PBL 222 p. 1
79/0869	29.10.79	Richtlijn van de Raad van 9 oktober 1979 inzake de meetmethoden en de frequentie van de bemonstering en de analyse van het oppervlaktewater dat bestemd is voor de productie van drinkwater in de Lid-Staten (wordt ingetrokken d.d. 22/12/2007)	PBL 271 p. 44
79/0923	10.11.79	Richtlijn van de Raad van 30 oktober 1979 inzake de vereiste kwaliteit van schelpdierwater (wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013)	PBL 81 p. 47
80/0068	26.01.80	Richtlijn van de Raad van 17 december 1979 betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging veroorzaakt door de lozing van bepaalde gevaarlijke stoffen (wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013)	PBL 20 p. 43
80/0778	30.08.80	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1980 betreffende de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water (is ten gevolge van de inwerkingtreding en omzetting van Richtlijn 98/83 met ingang van 25 december 2003 opgeheven)	PBL 229 p. 11
80/0779	30.08.80	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1980 betreffende de grens- en richtwaarden van de luchtkwaliteit voor zwaveldioxyde en zwevende deeltjes (ingetrokken per 01/01/2005; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 229 p. 30
82/0176	27.03.82	Richtlijn van de Raad van 22 maart betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor kwiklozingen afkomstig van de sector elektrolyse van alkalischloriden (opgeheven door Richtlijn 2008/105/EG per 22/12/2012)	PBL 81 p. 29
82/0501	05.08.82	Richtlijn van de Raad van 24 juni 1982 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten (vervangen door opeenvolgende SEVESO-richtlijnen)	PBL 230 p. 1
82/0883	31.12.82	Richtlijn van de Raad van 3 december 1982 betreffende de voorschriften voor het toezicht op en de controle van de milieus die betrokken zijn bij de lozing van de titaandioxyde-industrie (opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 7/1/2014)	PBL 378 p. 1
82/0884	31.12.82	Richtlijn van de Raad van 3 december 1982 betreffende een grenswaarde van de luchtkwaliteit voor lood (ingetrokken per 01/01/2005; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 378 p. 15
83/0029	03.02.83	Richtlijn van de Raad van 24 januari 1983 tot wijziging van Richtlijn 78/176/EEG betreffende afvalstoffen afkomstig van de titaandioxyde-industrie	PBL 32 p. 28
83/0513	24.10.83	Richtlijn van de Raad van 26 september 1983 betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van cadmium (opgeheven door Richtlijn 2008/105 per 22/12/2012)	PBL 291 p. 1
84/0156	17.03.84	Richtlijn van de Raad van 8 maart 1984 betreffende de grenswaarden voor kwiklozingen in het aquatisch milieu	PBL 74 p. 49

		afkomstig van andere sectoren dan de electrolyse van alkalichloriden (opgeheven door Richtlijn 2008/105 per 22/12/2012)	
84/0360	16.07.84	Richtlijn van de Raad van 28 juni 1984 betreffende de bestrijding van door industriële inrichtingen veroorzaakte luchtverontreiniging (is ingetrokken per 30/10/2007; vervangen door RL 96/61)	PBL 188 p. 20
84/0491	17.10.84	Richtlijn van de Raad van 9 oktober 1984 betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor de lozing van hexachloorcyclohexaan (opgeheven door Richtlijn 2008/105 per 22/12/2012)	PBL 274 p. 11
84/0631	13.12.84	Richtlijn van de Raad van 6 december 1984 betreffende toezicht en controle in de Gemeenschap op de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen [sedert 06.05.94 opgeheven door Verordening van 01.02.93]	PBL 326 p. 31
85/0203	27.03.85	Richtlijn van de Raad van 7 maart 1984 inzake luchtkwaliteitsnormen voor stikstofdioxyde (wordt ingetrokken per 01/01/2010; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 87 p. 1
85/0337	05.07.85	Richtlijn van de Raad van 27 juni 1985 betreffende de milieu-effectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten (gecodificeerd door Richtlijn 2011/92/EU)	PBL 175 p. 40
85/0411	30.08.85	Richtlijn van de Commissie van 25 juli 1985 tot wijziging van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	PBL 233 p. 33
86/0278	04.07.86	Richtlijn van de Raad van 12 juni 1986 betreffende de bescherming van het milieu, in het bijzonder de bodem, bij gebruik van zuiveringsslib in de landbouw	PBL 181 p. 6
86/0280	04.07.86	Richtlijn van de Raad van 12 juni 1986 betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage van Richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen (opgeheven door Richtlijn 2008/105/EG per 22/12/2012)	PBL 181 p. 16
87/0101	12.02.87	Richtlijn van de Raad van 22 december 1986 tot wijziging van RLR 75/349 inzake de verwijdering van afgewerkte olie	PBL 42 p. 43
7/0216	28.03.87	Richtlijn van de Raad van 19 maart 1987 tot wijziging van Richtlijn 82/501/EEG inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 85 p. 36
87/0217	28.03.87	Richtlijn van de Raad van 19 maart 1987 inzake voorkoming en vermindering van verontreiniging van het milieu door asbest	PBL 85 p. 40
88/0347	25.06.88	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1988 tot wijziging van bijlage II van Richtlijn 86/280/EEG betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage van Richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 158 p. 35
88/0609	07.12.88	Richtlijn van de Raad van 24 november 1988 inzake beperking van de emissies van bepaalde stoffen in de lucht door grote stookinstallaties (ingetrokken met ingang van 27/11/2002; vervangen door RL 2001/80)	PBL 336 p. 1

88/0610	07.12.88	Richtlijn van de Raad van 24 november 1988 tot wijziging van Richtlijn 82/501/EEG inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten (vervangen door Richtlijn 1996/61)	PBL 336 p. 14
89/0369	14.06.89	Richtlijn van de Raad van 8 juni 1989 ter voorkoming van door nieuwe installaties voor de verbranding van stedelijk afval veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 196 p. 32
89/0427	14.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 tot wijziging van Richtlijn 80/779/EEG betreffende de grenswaarden en richtwaarden van de luchtkwaliteit voor zwaveldioxyde en zwevende deeltjes (ingetrokken per 01/01/2005; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 201 p. 53
89/0428	14.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 tot vaststelling van de procedure voor de harmonisering van de programma's tot vermindering en uiteindelijke algehele opheffing van de verontreiniging door afval van de titaandioxyde-industrie [vernietigd door Arrest Hof van Justitie dd. 11.06.91 en vervangen door Richtlijn 92/112]	PBL 201 p. 56
89/0429	15.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 ter voorkoming van door bestaande installaties voor de verbranding van stedelijk afval veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 203 p. 50
90/0219	08.05.90	Richtlijn van de Raad van 23 april 1990 inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen (quasi helemaal gewijzigd door richtlijn 98/81/EG).	PBL 117 p. 1
90/0220	08.05.90	Richtlijn van de Raad van 23 april 1990 inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu (per 17 oktober 2002 opgeheven door richtlijn 2001/18).	PBL 117 p. 15
90/0313	23.06.90	Richtlijn van de Raad van 7 juni 1990 inzake de vrije toegang tot milieu-informatie (is opgeheven ingevolge richtlijn 2003/4/EG per 14.2.2005)	PBL 158 p. 56
90/0415	18.08.90	Richtlijn van de Raad van 27 juli 1990 tot wijziging van bijlage II bij Richtlijn 86/280/EEG betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage bij Richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 219 p. 49
90/0667	27.12.90	Richtlijn van de Raad van 27 november 1990 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften voor de verwijdering en verwerking van dierlijke afval, voor het in de handel brengen van dierlijke afval en ter voorkoming van de aanwezigheid van ziekteverwekkers in diervoeders van dierlijke oorsprong (vissen daaronder begrepen) en tot wijziging van Richtlijn 90/425/EEG	PBL 363 p. 51
91/0156	26.03.91	Richtlijn van de Raad van 18 maart 1991 tot wijziging van Richtlijn 75/442/EEG van de Raad van 15 juli 1975 betreffende afvalstoffen	PBL 78 p. 32
91/0157	26.03.91	Richtlijn van de Raad van 18 maart 1991 inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten (wordt opgeheven per 26.9.2008)	PBL 78 p. 38

91/0244	08.05.91	Richtlijn van de Commissie van 6 maart 1991 tot wijziging van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand (vervangen door Richtlijn 2009/147/EG)	PBL 115 p. 41
91/0271	30.05.91	Richtlijn van de Raad van 21 mei 1991 inzake de behandeling van stedelijk afvalwater	PBL 135 p. 40
91/0676	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 12 december 1991 inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen	PBL 375 p. 1
91/0689	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 12 december 1991 betreffende gevaarlijke afvalstoffen (opgeheven door Richtlijn 2008/98 per 12.12.2010)	PBL 377 p. 20
91/0692	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 23 december 1991 tot standaardisering en rationalisering van de verslagen over de toepassing van bepaalde richtlijnen op milieugebied	PBL 377 p. 48
92/0043	22.07.92	Richtlijn van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora	PBL 206 p.7
92/0072	13.10.92	Richtlijn van de Raad van 21 september 1992 betreffende de verontreiniging van de lucht door ozon (met ingang van 9 september 2003 ingetrokken, vervangen door RL 2002/3/EG)	PBL 297 p. 1
92/0112	31.12.92	Richtlijn van de Raad van 15 december 1992 tot vaststelling van de procedure voor de harmonisatie van de programma's tot vermindering en uiteindelijke algehele opheffing van de verontreiniging door afval van de titaandioxyde-industrie (opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 7/1/2014)	PBL 409 p. 11
93/0076	22.09.93	Richtlijn van de Raad van 13 september 1993 tot beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie (SAVE)	PBL 237 p. 28
94/0015	22.04.94	Richtlijn van de Commissie van 15 april 1994 betreffende aanpassing voor de eerste maal, van de technische vooruitgang van Richtlijn 90/220	PBL 103 p. 20
94/0024	30.06.94	Richtlijn van de Raad van 8 juni 1994 tot wijziging van bijlage II bij Richtlijn 79/409/EEG inzake het behoud van de vogelstand	PBL 164 p. 9
94/0051	18.11.94	Richtlijn van de Commissie van 7 november 1994 betreffende aanpassing aan de technische vooruitgang van Richtlijn 90/219/EEG van de Raad inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen	PBL 297 p. 29
94/0062	31.12.94	Richtlijn van het Europees parlement en de Raad van 20 december 1994 betreffende verpakking en verpakkingsafval	PBL 365 p. 10
94/0063	31.12.94	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 1994 betreffende de beheersing van de uitstoot van vluchtige organische stoffen (VOS) als gevolg van de opslag en de distributie van benzine vanaf terminals naar benzinestations	PBL 365 p. 24
94/0066	24.12.94	Richtlijn van de Raad van 15 december 1994 tot wijziging van Richtlijn 88/609/EEG inzake beperking van de emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties (ingetrokken met ingang van 27/11/2002; vervangen door RL 2001/80)	PBL 337 p. 83

94/0067	31.12.94	Richtlijn van de Raad van 16 december 1994 betreffende verbranding van gevaarlijke afvalstoffen	PBL 365 p. 34
96/0059	24.09.96	Richtlijn van de Raad van 16 september 1996 betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloorterfenylen (PCB's/PCT's)	PBL 243 p. 31
96/0062	21.11.96	Richtlijn van de Raad van 27 september 1996 inzake de beoordeling en het beheer van de luchtkwaliteit (opgeheven door Richtlijn 2008/50/EG per 10/6/2010)	PBL 296 p. 55
96/0082	14.01.97	Richtlijn van de Raad van 9 december 1996 betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken	PBL 10 p. 13
97/0016	06.05.97	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 10 april 1997 betreffende de beperking van het op de markt brengen en het gebruik van hexacloorethaan	PBL 116 p. 31
97/0035	27.06.97	Richtlijn van de Commissie van 18 juni 1997 houdende tweede aanpassing van de vooruitgang van de techniek van Richtlijn 90/220	PBL 169 p. 72
99/0049	13.08.97	Richtlijn van de Commissie van 29 juli 1997 tot wijziging van Richtlijn 79/409 van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	
97/0062	08.11.97	Richtlijn van de Raad van 27 oktober 1997 tot aanpassing van de technische en wetenschappelijke voortuitgang van Richtlijn 92/43	PBL 305 p. 42
98/0015	07.03.98	Richtlijn van de Commissie van 27 februari 1998 houdende wijziging van Richtlijn 91/271 ten aanzien van enkele in bijlage I vastgestelde voorschriften	PBL 67 p. 29
98/0083	05.12.98	Richtlijn van de Raad van 3.11.98 houdende herziening van richtlijn 80/779 in.v.m. de kwaliteit vzan voor menselijke consumptie bestemd water	PBL 330
99/0013	29.03.99	Richtlijn van de Raad van 11 maart 1999 inzake de beperking van emissie van vluchtige organische stoffen ten gevolge van het gebruik van organische oplosmiddelen bij bepaalde werkzaamheden en in installaties (opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 7/1/2014)	PBL 85 p. 1
99/0030	29.06.99	Richtlijn van de Raad van 22 april 1999 betreffende de grenswaarden voor zwaveldioxide, stikstofdioxide en stikstofoxiden, zwevende deeltjes en lood in de lucht (opgeheven door Richtlijn 2008/50/EG per 10/6/2010)	PBL 163 p. 41
99/0031	16.07.99	Richtlijn van de Raad van 26 april 1999 betreffende het storten van afvalstoffen	PBL 182 p. 1
99/0032	11.05.99	Richtlijn van de Raad van 26 april 1999 betreffende een vermindering van het zwavelgehalte van bepaalde vloeibare brandstoffen en tot wijziging van Richtlijn 93/0012	PBL 121 p. 13
00/0053	21.10.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 18 september 2000 betreffende autowrakken	PBL 269 p. 34

00/0059	28.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 27 november 2000 betreffende havenontvangstvoorzieningen voor scheepsafval en ladingresiduën	PBL 332 p.81
00/0060	22.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid	PBL 327 p. 1
00/0069	13.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 16 november 2000 betreffende grenswaarden voor benzeen en koolmonoxide in de lucht (opgeheven door Richtlijn 2008/50/EG per 10/6/2010)	PBL 313 p.12
00/0076	28.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2000 betreffende de verbranding van afval (opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 7/1/2014)	PBL 332 p. 91
01/0018	17.04.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 12 maart inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu en tot intrekking van Richtlijn 90/220 van de Raad	PBL 106 p. 1
01/0042	21.07.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's	PBL 197 p. 30
01/0080	27.11.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2001 inzake de beperking van de emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties (wordt opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 1/1/2016)	PBL 309 p.1
01/0081	27.11.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23.10.2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen	PBL 309 p. 22
02/003	09.03.02	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 12 februari 2002 betreffende ozon in de lucht (opgeheven door Richtlijn 2008/50/EG per 10/6/2010)	PBL 67 p.14
02/0004	14.02.03	Richtlijn van het EP/R van 28.1.03 betreffende de vrije toegang tot de milieu-informatie	PBL41
02/0049	18.07.02	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 25 juni 2002 inzake de evaluatie en de beheersing van omgevingslawaaï	PBL 189 p.12
02/0096	13.02.03	Richtlijn van het EP/R van 27.3.03 betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (werd opgeheven door Richtlijn 2012/19 per 15/2/2014)	PBL 37
03/0035	25.06.03	Richtlijn van het EP/R van 26.5.03 tot voorziening in inspraak van het publiek in de opstelling van bepaalde plannen en programma's betreffende het milieu, en met betrekking tot inspraak van het publiek en toegang tot de rechter en wijziging RL 85/337 en 91/61	PBL 157
03/0087	25.12.03	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 13.3.03 tot vaststelling van een regeling voor broeikasfasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61	PBL 275

04/0012	18.02.04	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van Richtlijn 94/62 PBL 47 (verpakkingsafval)	
04/0035	30.04.04	Richtlijn van het EP/R betreffende Milieu-aansprakelijkheid i.v.m. het voorkomen en herstellen van milieuschade	PBL 143
04/0042	30.04.04	Richtlijn van het EP/R van 21 april 2004 beperking tot wijziging van Richtlijn 99/13 (VOS)	PBL 143
04/0101	13.11.04	Richtlijn van EP/R tot wijziging van Richtlijn 2003/87	PBL 275
04/0107	15.12.04	Richtlijn van het EP/Raad van 5 december 2004 betreffende arseen, cadmium, kwik, nikkel en polycyclische aromatische koolwaterstoffen in de lucht	PBL 23
05/0020	09.03.05	Richtlijn van EP/R tot wijziging van de Richtlijn betreffende verpakking en verpakkingsafval	PBL 70
06/0007	04.03.06	Richtlijn van EP/R betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit en tot intrekking van richtlijn 76/160/EEG	PBL 64
06/0011	04.03.06	Richtlijn van EP/R van 15 februari 2006 betreffende de verontreiniging veroorzaakt door bepaalde gevaarlijke stoffen die in het aquatisch milieu van de gemeenschap worden geloosd (gecodificeerde versie)	PBL 64
06/0012	27.04.06	Richtlijn van het EP/R 5 april 2006 betreffende afvalstoffen (gecodificeerde versie) (opgeheven door Richtlijn 2008/98/EG per 12/12/2010)	PBL 114
06/0021	11.04.06	Richtlijn van het EP/R betreffende het beheer van afvalstoffen van de winningindustrieën	PBL 102
06/44	25.09.06	Richtlijn van EP/R van 12 december 2006 betreffende kwaliteit van zoet water dat bescherming of verbetering behoeft teneinde geschikt te zijn voor het leven van vissen (gecodificeerde versie)	PBL 264
06/113	27.12.06	Richtlijn inzake de vereiste kwaliteit van schelpdierwater (gecodificeerde versie)	PBL 376

6/66	26.09.06	Richtlijn van het EP/R inzake batterijen en accu's, alsook gebruikte batterijen en accu's	PBL 266
07/0071	14.12.07	Richtlijn van de commissie van 13 december 2007 houdende wijziging van bijlage II van Richtlijn 2000/59/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende havenontvangstvoorzieningen voor scheepsafval en ladingresiduen	PBL 329
06/0118	27.12.06	Richtlijn van EP/R betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging en achtergang van de toestand.	PBL 372
07/0060	6.11.07	Richtlijn van het Europees parlement en de raad over beoordeling van overstromingsrisico's	PBL 228
07/0002	25.04.07	Richtlijn van 14 maart 2007 van het EP/PR tot oprichting van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie in de Gemeenschap (Inspire)	PBL 108
06/0123	27.12.06	Richtlijn van EP/R betreffende diensten op de interne markt	PBL 376
08/0001	29.1.2008	Richtlijn 2008/1/EG van het EP /R inzake geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (gecodificeerde versie) (opgeheven door Richtlijn 2010/75/EU per 7/1/2014)	PBL 24
08/0099	26.12.08	Richtlijn inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht	PBL 328
08/0105	24.12.08	Richtlijn inzake milieukwaliteitsnormen op het gebied van het waterbeleid tot wijziging en vervolgens intrekking van de Richtlijnen 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG en 86/280/EEG van de Raad, en tot wijziging van Richtlijn 2000/60/EG	PBL 348
09/0147	26.1.2010	Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (codificatie)	PBL 20
09/0031	05.06.09	Richtlijn van het EP/R betreffende de geologische opslag van kooldioxide en tot wijziging van Richtlijn 85/337/EEG van de Raad, de Richtlijnen 2000/60/EG, 2001/80/2004/35/EG, 2006/12/EG en 2008/1/EG en Verordening (EG) nr. 1013/2006 van het EP/R	PBL 140
09/0033	15.5.09	Richtlijn van het EP/R inzake de bevordering van schone en energiezuinige wegvoertuigen	PBL 120
08/112	23.12.08	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van de Richtlijnen 76/768/EEG, 88/378/EEG en 1999/13/EG van de Raad en de Richtlijnen 2000/53/EG, 2002/96/EG en 2004/42/EG van het EP/R teneinde ze aan te passen aan Verordening (EG) nr. 1272/2008 betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels	PBL 345
09/0028	05.06.09	Richtlijn van het EP/R ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG	PBL 140
08/0098	22.11.08	Richtlijn betreffende afvalstoffen	PBL 312
09/0090	1.8.2009	Richtlijn 2009/90/EG van de Commissie van 31 juli 2009 tot vaststelling van technische specificaties voor de chemische analyse en monitoring van de watertoestand krachtens Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad	PBL 201
09/0126	31.10.2009	Richtlijn van het EP/R van 21 oktober 2009 inzake fase II-	PBL 285,

		benzinedampterugwinning tijdens het bijtanken van motorvoertuigen in benzinestations	
09/0029	05.06.09	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van Richtlijn 23 april 2009 tot wijziging van Richtlijn 2003/87/EG teneinde de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten van de Gemeenschap te verbeteren en uit te breiden	PBL 140
09/128	24.11.2009	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden	PBL 309
10/75	17.12.2010	Richtlijn van EP/R van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) (herschikking)	PBL 334
11/97	05.12.2011	Richtlijn van de Raad tot wijziging van Richtlijn 1999/31/EG met betrekking tot specifieke criteria voor opslag van metallisch kwik dat als afval wordt beschouwd	PB L 328
708/2007	28.06.07	Verordening inzake het gebruik van uitheemse en plaatselijk niet-voorkomende soorten in aquacultuur	PBL 168
08/0101	13.01.09	Richtlijn tot wijziging van richtlijn 2003/87/EG teneinde ook luchtvaartactiviteiten op te nemen in de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap	PBL 8
10/31	18.6.2010	Richtlijn van EP/R van 19 mei 2010 betreffende de energieprestatie van gebouwen	PBL 153
12/19	04.07.2012	Richtlijn van EP/R betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA)	PB L 197
12/27	14.11.2012	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG	PB L 315
13/2	08.02.2013	Richtlijn van de Commissie van 7 februari 2013 tot wijziging van bijlage I bij Richtlijn 94/62/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende verpakking en verpakkingsafval	PB L 37
33/56	10.12.2013	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 20 november 2013 tot wijziging van Richtlijn 2006/66/EG van het Europees Parlement en de Raad inzake batterijen en accu's, alsook afgedankte batterijen en accu's, wat het op de markt brengen van cadmiumhoudende draagbare batterijen en accu's voor gebruik in draadloos elektrisch gereedschap en van knoopcellen met een laag kwikgehalte betreft, en houdende intrekking van Beschikking 2009/603/EG van de Commissie	PBL 329

Nog om te zetten Europese richtlijnen (stand op 30.9.2015)

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
12/18	04.07.2012	Richtlijn 2012/18/EU van EP/R betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken, houdende wijziging en vervolgens intrekking van Richtlijn 96/82/EG van de Raad	PB L 197
14/52	25.4.2014	Richtlijn 2014/52/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten	PBL 124
14/80	21.6.2014	Richtlijn 2014/80/EU van de Commissie van 20 juni 2014 tot wijziging van bijlage II bij Richtlijn 2006/118/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging en achteruitgang van de toestand	PBL 152
14/99	12.5.2014	Richtlijn 2014/99/EU van de Commissie tot wijziging, met het oog op aanpassing aan de technische vooruitgang, van Richtlijn 2009/126/EG inzake fase II-benzinedamptergewinning tijdens het bijtanken van motorvoertuigen in benzinestations	PBL 304
14/101	31.10.2014	Richtlijn 2014/101/EU van de Commissie van 30 oktober 2014 tot wijziging van Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid	PBL 311
15/1513	15.9.2015	Richtlijn (EU) 2015/1513 van het Europees Parlement en de Raad van 9 september 2015 tot wijziging van Richtlijn 98/70/EG betreffende de kwaliteit van benzine en dieselbrandstof en tot wijziging van Richtlijn 2009/28/EG ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen	PBL 239
15/720	6.5.2015	Richtlijn (EU) 2015/720 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2015 tot wijziging van Richtlijn 94/62/EG betreffende de vermindering van het verbruik van lichte plastic draagtassen	PBL 115
15/996	1.7.2015	Richtlijn (EU) 2015/996 van de Commissie van 19 mei 2015 tot vaststelling van gemeenschappelijke bepalingsmethoden voor lawaai overeenkomstig Richtlijn 2002/49/EG van het Europees Parlement en de Raad	PBL 168
15/1480	29.8.2015	Richtlijn (EU) 2015/1480 van de Commissie van 28 augustus 2015 tot wijziging van diverse bijlagen bij de Richtlijnen 2004/107/EG en 2008/50/EG van het Europees Parlement en de Raad tot vaststelling van de regels betreffende de referentiemethoden, de validatie van gegevens en de locatie van de bemonsteringspunten voor de beoordeling van de luchtkwaliteit	PBL 226
15/112	10.7.2015	RICHTLIJN (EU) 2015/1127 van de Commissie tot wijziging van bijlage II bij Richtlijn 2008/98/EG van het Europees Parlement	PBL 184

en de Raad betreffende afvalstoffen en tot intrekking van een
aantal richtlijnen

13/39 24.08.2013

Richtlijn 2013/39/EU van het Europees Parlement en de Raad
van 12 augustus 2013 tot wijziging van Richtlijn 2000/60/EG en
Richtlijn 2008/105/EG wat betreft prioritair stoffen op het
gebied van het waterbeleid

PBL L 226

Bijlage 4 Stand van uitvoering van de Europese milieuwetgeving

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTE- KENING VERDRAG	INSTEMMINGSDECREET			INTERNATIO- NALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN	
			Goedkeuring ontwerp- decreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerp- decreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
1.	Overeenkomst met Nederland inzake de verdediging van de oevers langs de Westerschelde tegen inscharing	6/01/93 - Brussel	29/09/1998	31/03/1999	13/04/99 - (BS 26/05/99)	4/02/2000	Inwerkingtreding 01/04/00	
2.	Verdrag inzake verruiming vaarweg Westerschelde (Vlaanderen, Nederland)	17/01/95 - Antwerpen	28/07/1995	21/12/1995	22/12/95 - (BS 06/03/96)	27/06/1996	In werking getreden op 01/07/1996. HYMEDIS-overeenkomst in uitvoering van art. 9 van het verdrag verruiming vaarweg Westerschelde. 15/12/1998 : VR keurt goed en machtigt te ondertekenen. 30/04/2004: VR hecht goedkeuring aande wijziging van de Bijlagen B-E	
3.	Verdrag inzake afvoer Maaswater (Vlaanderen, Nederland)	17/01/95 - Antwerpen	28/07/1995	21/12/1995	22/12/95 - (BS 06/03/96)	27/06/1996	In werking getreden op 01/07/96	
4.	Verdrag tussen het Vlaams Gewest en het Koninkrijk der Nederlanden betreffende de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium	25/11/2005: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/12/2005 - Middelburg	29/09/2006	28/02/2007	9/03/2007 - (BS 12/09/2008)	28/08/2008	Besluit van de Vlaamse Regering tot ratificatie van het verdrag goedgekeurd op 18/07/2008 Inwerkingtreding 01/10/2008. Publicatie verdragstekst in B.S. 12/09/2008. Met reden omklede motie over verdieping Westerschelde aangenomen door het Vlaams Parlement op 14/10/2009
5.	Verdrag tussen de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaams Gewest, enerzijds, en het Koninkrijk der Nederlanden, anderzijds, inzake de samenwerking op het gebied van het beleid en beheer in het Schelde-estuarium	25/11/2005: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/12/2005 - Middelburg	29/09/2006	28/02/2007	9/03/2007 - (BS 12/09/2008)	28/08/2008	Besluit van de Vlaamse Regering tot ratificatie van het verdrag goedgekeurd op 18/07/2008 Inwerkingtreding 01/10/2008 Publicatie verdragstekst in B.S. 12/09/2008
6.	UNESCO-conventie inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed in de wereld (16/11/1972, Parijs).	16/11/72 - Parijs	12/01/1994	19/05/1994	01/06/1994 - (BS 05/08/94)	24/07/1996	Inwerkingtreding 24/10/96. Publicatie verdragstekst in BS op 06/11/1996.	

7.	Overeenkomst ter bescherming van vleermuizen in Europa (04/12/1991, Londen)		04/12/91 - 31/03/2000	Londen	14/03/2001	23/03/01 - (BS 26/04/01)	14/05/2003	Inwerkingtreding : 13/06/2003 Mededeling VR over notificatie: BS 02/06/2003 Publicatie verdragstekst B.S. 08/09/2003
8.	Verdrag inzake bescherming Waterkwaliteit Maas (Vlaams, Brussels Hoofdstedelijk en Waals Gewest, Frankrijk, Nederland)		17/01/95 - 15/11/1995	Antwerpen	27/03/1996	16/04/96 - (BS 29/05/96)	20/06/1996	Wordt opgeheven en vervangen door Maasverdrag vanaf 01/12/2006
9.	Verdrag inzake bescherming Waterkwaliteit Schelde (Vlaams, Brussels Hoofdstedelijk en Waals Gewest, Frankrijk, Nederland)		17/01/95 - 15/11/1995	Antwerpen	27/03/1996	16/04/96 - (BS 29/05/96)	20/06/1996	Wordt opgeheven en vervangen door Scheldeverdrag vanaf 01/12/2005
10.	Verdrag inzake het Europees Energiehandvest + bijhorend protocol i.v.m. energie-efficiëntie	Gemengd karakter vastgelegd via een schriftelijke procedure	17/12/94 - 3/06/1997	Lissabon	18/12/1997	19/12/1997 - (BS 10/02/98)	8/05/1998	Federale Instemmingswet 16/4/1998 Inwerkingtreding 6/8/1998. Dit verdrag zet de principes van het Europees Energiehandvest (= een politieke verklaring, ondertekend in Den Haag op 17/12/1991) om in juridisch afdwingbare regels.
11.	Conventie inzake de bescherming van het leefmilieu door het strafrecht (4/11/1998, Straatsburg) (ETS 172)	WGV op 20/06/96 + 14/10/98: Gemengd verklaard	07/05/99 -	Straatsburg				
12.	Europees verdrag inzake landschappen (ETS 176)	WGV 20/09/2000 : gemengd verklaard	20/10/00 - 14/03/2003	Florence	9/07/2003	18/07/03 - (BS 05/09/03)	28/10/2004	Federale instemmingswet: 15/06/2004. Inwerkingtreding: 01/02/2005.
13.	Verdrag nr. 174 inzake voorkoming van zware industriële ongevallen	WGV 25/03/96: Gemengd verklaard	22/06/93 - 1/06/2001	Genève	6/02/2002	1/03/2002 - (BS 12/04/2002)	9/06/2004	Federale instemmingswet: 06/09/1996. Inwerkingtreding: 09/06/2005
14.	Protocol tot wijziging van de overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis (i.h.b. als verblijfplaats voor watervogels) (03/12/1982, Parijs)		03/12/82 - 13/01/1998	Parijs	8/07/1998	14/07/98 - (BS 22/08/98)	28/10/1998	Federale instemmingswet: 10/05/1994. Inwerkingtreding: 28/10/1998.
15.	Amendement op de overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis (i.h.b. als verblijfplaats voor watervogels) (28/05/1987, Regina)		28/05/87 - 13/01/1998	Regina	8/07/1998	14/07/98 - (BS 22/8/98)	28/10/1998	Federale instemmingswet: 10/05/1994. Inwerkingtreding: 01/02/1999.
16.	Protocol inzake de beheersing van emissies van stikstofoxiden of van hun stromen bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 11/02/1998 : gemengd verklaard	31/10/88 - 19/05/2000	Sofia	5/07/2000	17/07/00 - (BS 12/08/00)	8/11/2000	Federale instemmingswet: 25/03/1999. Inwerkingtreding: 06/02/2001.

17.	Verdrag inzake milieueffectrapportering in grensoverschrijdend verband (25/02/1991, Espoo)		25/02/91 Espoo	-	25/03/1997	9/07/1997	15/07/97 01/10/97)	- (BS	2/07/1999	Federale Instemmingswet 09/06/1999. Inwerkingtreding : 30/9/1999
18.	Protocol betreffende milieubescherming bij het Antarctica – verdrag (04/10/1991, Madrid)		4/10/91 Madrid	-	15/11/1995	21/12/1995	22/12/95 06/03/96)	- (BS	25/04/1996	Federale Instemmingswet 19/05/1995. Inwerkingtreding : 14/01/1999
19.	Protocol inzake de beheersing van emissies van vluchtige organische stoffen of hun stromen bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand		18/11/91- Genève		11/03/1997	9/07/1997	15/07/97 29/08/97)	- (BS	8/11/2000	Federale Instemmingswet 24/06/2000. Inwerkingtreding : 06/02/2001
20.	Verdrag inzake de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen (17/03/1992, Helsinki)	WGV 17/12/97: Gemengd verklaard	18/03/92 Helsinki	-	1/06/2001	6/02/2002	1/03/02 12/04/02)	- (BS	6/04/2006	Federale Instemmingswet 22/03/2006. Inwerkingtreding : 05/07/2006
21.	Verdrag inzake de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren (17/03/1992, Helsinki)	WGV 25/03/96: Gemengd verklaard	17/03/92 Helsinki	-	28/02/1996	19/06/1996	8/07/96 13/08/96)	- (BS	8/11/2000	Federale Instemmingswet 29/09/2000. Inwerkingtreding : 06/02/2001
22.	VN-raamverdrag inzake klimaatverandering (09/05/1992, New York)		04/06/92 Rio de Janeiro	-	22/02/1995	4/04/1995	19/04/95 07/07/1995)	- (BS	16/01/1996	Federale Instemmingswet 11/05/1995. Inwerkingtreding : 15/04/1996
23.	Verdrag inzake biologische diversiteit (05/06/1992, Rio de Janeiro)		05/06/92 Rio de Janeiro	-	18/10/1995	28/02/1996	19/03/96 24/05/1996)	- (BS	22/11/1996	Federale Instemmingswet 11/05/1995. Inwerkingtreding : 20/02/1997
24.	Verdrag inzake de bescherming van het marien milieu van de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan – OSPAR-verdrag, (22/09/1992, Parijs)		03/11/92 Parijs	-	21/12/1994	4/04/1995	19/04/95 04/10/1995)	- (BS	6/09/1996	Federale Instemmingswet 11/05/1995. Inwerkingtreding : 06/10/1996
25.	Protocol betreffende de verlaging van zwavelemissies en bijlagen I tot V bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 04/05/94: gemengd verklaard	14/06/94 Oslo	-	19/05/2000	5/07/2000	17/07/00 12/08/2000)	- (BS	8/11/2000	Federale Instemmingswet 24/06/2000. Inwerkingtreding : 06/02/2001
26.	Akkoord inzake toepassing deel XI van het VN-verdrag inzake het recht van de zee (10/12/1982, Montego Bay)	WGV 19/07/94: gemengd verklaard	28/07/94 New York	-	12/05/1998	8/07/1998	14/07/98 22/08/1998)	- (BS	13/11/1998	Federale Instemmingswet 18/06/1998. Inwerkingtreding : 13/12/1998
27.	Amendement op het verdrag inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan (Bazel, 22/03/1989)	WGV 17/12/97: Gemengd verklaard	22/09/95 Genève	-	18/05/2001	27/11/2002	6/12/02 31/12/2002)	- (BS	20/06/2003	Federale Instemmingswet 06/03/2002.

28.	Verdrag inzake verzameling , afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart.	WGV 14/05/96 + 20/06/96: Gemengd verklaard	09/09/96 - Straatsburg	22/02/2008	23/04/2008	09/05/2008 - (BS 13/06/2008)	22/09/2009	Federale Instemmingswet 19/06/2008. Inwerkingtreding : 01/11/2009. Ondertussen verscheidene treinen met wijzigingen aangenomen.
29.	Protocol van 1997 tot wijziging van het internationaal verdrag ter voorkoming van verontreiniging door schepen, MARPOL 1973, zoals gewijzigd door het protocol daarbij van 1978 (26/09/1997, Londen)	WGV 22/03/2002: Gemengd verklaard	26/09/97 - Londen	22/04/2005	14/12/2005	23/12/05 - (BS 21/02/2006)	27/02/2006	Toetreding - Federale instemmingswet 15/06/2004 Inwerkingtreding: 27/05/2006
30.	Protocol van 1996 bij het Verdrag ter voorkoming van de verontreiniging van de zee ten gevolge van het storten van afval en andere stoffen van 1972 (07/11/1996, Londen)	WGV 23/10/96, 17/12/97 + 14/01/98: Gemengd verklaard	27/03/98 - Londen	22/04/2005	14/12/2005	23/12/05 - (BS 21/02/2006)	13/02/2006	Federale instemmingswet 21/06/2004 Inwerkingtreding: 24/03/2006
31.	Protocol bij het raamverdrag inzake klimaatverandering (09/05/1992, New York)	WGV 17/12/97: Gemengd verklaard	29/04/98 - Kyoto	14/09/2001	30/01/2002	22/02/02 - (BS 23/03/2002)	31/05/2002	Federale Instemmingswet 26/09/2001. Inwerkingtreding : 16/02/2005
32.	Protocol m.b.t. persistente organische stoffen (POP's) bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 13/05/98: Gemengd verklaard	24/06/98 - Aarhus	14/11/2003	17/03/2004	26/03/04 - (BS 21/05/2004)	25/05/2006	Federale Instemmingswet 25/05/2005. Inwerkingtreding : 23/08/2006
33.	Protocol over zware metalen bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 13/05/98: Gemengd verklaard	24/06/98 - Aarhus	14/11/2003	17/03/2004	26/03/04 - (BS 21/05/2004)	8/06/2005	Federale Instemmingswet 25/05/2005. Inwerkingtreding : 06/09/2005
34.	Verdrag inzake toegang tot informatie, inspraak van de bevolking in de besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieu-aangelegenheden.	WGV 13/05/98: Gemengd verklaard	25/06/98 - Aarhus	19/07/2002	27/11/2002	6/12/02 - (BS 07/01/2003)	21/01/2003	Federale Instemmingswet 17/12/2002. Inwerkingtreding : 21/04/2003
35.	Bijlage V en Aanhangsel 3 bij het OSPAR-verdrag.	WGV 17/06/98: Gemengd verklaard	op 23/07/98 - Sintra	3/12/2004	8/06/2005	17/06/05 - (BS 07/07/2005)	28/07/2005	Federale Instemmingswet 06/03/2002. Inwerkingtreding : 28/08/2005
36.	Protocol inzake Water en Gezondheid bij de Conventie van Helsinki betreffende de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren.	WGV op 17/03/99: Gemengd verklaard	17/06/99 - Londen	13/02/2004	29/04/2004	7/05/04 - (BS 16/07/2004)	29/06/2004	Federale instemmingswet 13/05/2003. Inwerkingtreding : 04/08/2005
37.	Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (15/08/1996, Den Haag)	WGV 13/06/95: Gemengd verklaard	29/01/99 - Den Haag	31/01/2003	14/05/2003	23/05/03 - (BS 18/06/2003)	3/03/2006	Federale instemmingswet 13/02/2006. Inwerkingtreding : 01/06/2006 Besluit tot wijziging van bijlagen 2

en 3 aangenomen op 19/09/2008

38.	Protocol van Göteborg ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon in de omgevingslucht bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 22/09/1999: Gemengd verklaard	4/02/00 New York	-	5/03/2004	29/04/2004	7/05/04 - (BS 13/07/2004)	13/09/2007	Federale 01/05/2006. 12/12/2007	instemmingswet Inwerkingtreding :
39.	Protocol betreffende bioveiligheid bij de Conventie inzake biologische diversiteit ("Cartagena Protocol")	WGV 23/02/00: Gemengd verklaard	26/05/00 Nairobi	-	14/11/2003	11/02/2004	20/02/04 - (BS 09/03/2004)	15/04/2004	Federale 15/03/2004. 14/07/2004	Instemmingswet Inwerkingtreding :
40.	wijziging van het Verdrag inzake milieueffectrapportage in grensoverschrijdend verband (27/02/2001, Sofia)	WGV 02/12/03: Gemengd verklaard	27/02/01 Sofia	-	24/09/2010	16/02/2011	25/02/2011 - (BS 16/03/2011)			
41.	Overeenkomst inzake persistente organische pollutanten (POP's)	Gemengd karakter vastgelegd via schriftelijke procedure	23/05/01- Stockholm	-	14/11/2003	17/03/2004	26/03/2004 - (BS 21/05/2004)	25/05/2006	Federale 17/09/2005. 23/08/2006	Instemmingswet Inwerkingtreding :
42.	Scheldeverdrag	WGV 26/09/02 : gemengd verklaard. 29/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	03/12/02 Gent	-	6/02/2004	29/04/2004	30/04/2004 - (BS 08/06/2004)	12/10/2005	Federale 06/10/2005. 01/12/2005	Instemmingswet Inwerkingtreding :
43.	Maasverdrag	WGV 26/09/02 : gemengd verklaard. 29/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	03/12/02 Gent	-	6/02/2004	29/04/2004	30/04/2004 - (BS 08/06/2004)	12/10/2005	Federale 06/10/2005. 01/12/2006	Instemmingswet Inwerkingtreding :
44.	Internationaal verdrag betreffende de controle van schadelijke aangroeiwerende systemen op schepen (TBT-verdrag) (Londen, 5 oktober 2001)	Gemengd karakter vastgelegd via schriftelijke procedure 22/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	23/12/02 Londen	-	15/02/2008	23/04/2008	09/05/2008 - (BS 10/06/2008)	15/04/2009	Federale 16/02/2009. 15/07/2009	Instemmingswet Inwerkingtreding :

53.	VN-verdrag over het recht inzake het gebruik van internationale waterlopen voor andere doeleinden dan de scheepvaart (New York, 21/05/1997)	19/05/00: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening						
54.	Internationaal verdrag van 1990 inzake de voorbereiding op, de bestrijding van en de samenwerking bij olieverontreiniging (30/11/1990, Londen)	WGV 24/03/04: Gemengd verklaard						
55.	Protocol van 2000 inzake de voorbereiding op, de bestrijding van en de samenwerking bij de voorvallen van verontreiniging door gevaarlijke en schadelijke stoffen (15/03/2000, Londen)	WGV 24/03/04: Gemengd verklaard						
56.	Verdrag van het Europees Woudinstituut (28/08/2003, Joensuu)	WGV 24/03/04: Gemengd verklaard						Toetreding gepland
57.	Wijziging van de bijlagen II en III bij het verdrag van Parijs inzake de bescherming van het marien milieu van de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan, OSPAR (Oostende, 29/06/2007)	WGV 20/11/2007 : gemengd verklaard	29/06/2007 Oostende	12/06/2015 (principiële goedkeuring)				Federale instemmingswet 01/09/2012
58.	Internationaal verdrag van Hongkong inzake de veilige en milieuvriendelijke recyclage van schepen (2009) (Hong Kong, 15/05/2009)	WGV 29/10/09 : Gemengd verklaard	15/05/2009 Hongkong	08/05/2015				Toetreding gepland. Ontwerp van instemmingsdecreet inmiddels ingediend in Vlaams Parlement
59.	Statuut van het Internationaal Agentschap voor hernieuwbare energie (IRENA) (26/01/2009, Bonn)	WGV 18/12/09 : Gemengd verklaard		23/09/2011	8/02/2012	17/02/2012 - (BS 07/03/2012)	17/12/2013	Geplande ondertekening door België niet doorgedaan. Federale instemmingswet 8/12/2013 (BS 1/3/2014)
60.	Nagoya-Kuala Lumpur Aanvullend Protocol over Aansprakelijkheid en Herstel bij het Cartagena Protocol inzake Bioveiligheid (Nagoya, 15/10/2010)	WGV 26/10/2010 : gemengd verklaard	20/09/2011, New York	20/12/2013	26/03/2014	04/04/2014 - (BS 8/8/2014)		Toetreding gepland
		15/01/10: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening						
		25/02/2011 : VR keurt goed en machtigt tot ondertekening						

61.	Nagoya protocol over de toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van de opbrengsten verkregen uit het gebruik van die genetische rijkdommen, bij het biodiversiteitsverdrag (ABS) (Nagoya, 29/10/2010)	WGV 22/11/2010 : Gemengd verklaard 13/05/2011 : VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	20/09/2011, New York	20/12/2013 (eerste princiële goedkeuring)						Toetreding gepland.
62.	Wijzigingen van de tekst en de bijlagen I, II, III, IV, VI en VIII van het protocol van Aarhus van 24 juni 1998 inzake persistente organische stoffen bij het verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau bij het protocol van 1998, onder het Verdrag van Genève, inzake persistente organische polluenten aangenomen door Beslissing 2009/1 (18/12/2009, Genève)	WGV 13/03/2013 : Gemengd verklaard								
63.	Wijziging van de bijlagen I en II van het protocol van Aarhus van 24 juni 1998 inzake persistente organische stoffen bij het verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau bij het protocol van 1998, onder het Verdrag van Genève, inzake persistente organische polluenten aangenomen door beslissing 2009/2 van de partijen (18/12/2009, Genève)	WGV 13/03/2013 : Gemengd verklaard								
64.	Internationaal verdrag inzake hulpverlening op zee	WGV 02/10/01 : Gemengd verklaard	28/04/89 - Londen	3/03/2004	29/04/2004	07/05/2004 - (BS 14/07/2004)	30/06/2004			Toetreding Federale instemmingswet : 13/05/2003. Inwerkingtreding : 30/06/2005 Geplande ondertekening niet doorgegaan. Toetreding gepland. Ontwerp van instemmingsdecreet inmiddels ingediend in Vlaams Parlement
65.	Internationaal verdrag betreffende de controle en het beheer van scheepsballast (13/02/2004, Londen)	WGV 24/03/04 : Gemengd verklaard 18/02/05 : VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	13/02/2004 Londen	08/05/2014						

66.	Verdrag inzake verbod op chemische wapens (13/01/1993, Parijs)		13/01/93 - 6/06/1996 Parijs	9/10/1996	24/10/96 - (BS 27/01/1997 29/11/1996)	Federale instemmingswet : 20/12/1996. Inwerkingtreding : 29/04/1997 Dossier ligt voor advies bij Raad van State
67	Wijziging van art. 6, tot stand gekomen op 30/10/2009 te Londen, van het Protocol van 1996 bij het Verdrag ter voorkoming van de verontreiniging van de zee tengevolge van het storten van afval en andere stoffen van 1972.	WGV 31/01/2013 : Gemengd verklaard	30/10/2009 Londen	12/06/2015 (principiële goedkeuring)		
68.	Wijziging van het Protocol van Kyoto bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering, aangenomen te Doha op 8/12/2012.	WGV 04/12/2012 : Gemengd verklaard		20/12/2013	26/02/2014	14/03/2014 (BS 16/05/2014)
69.	Verdrag nr. 170 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de veiligheid bij het gebruik van chemische producten op het werk, aangenomen te Genève op 25 juni 1990	WGV 24/05/2013 (studievoorbehoud) 08/07/2013 : Gemengd verklaard	25/06/1990 Londen	10/07/2015		Bekrachtiging gepland, na instemming door Vlaanderen en Wallonië. Ontwerp van instemmingsdecreet inmiddels ingediend in Vlaams Parlement
70.	Wijzigingen aan bijlage I bij het protocol bij het verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau, ondertekend te Göteborg in 1999 ("protocol van Göteborg"), aangenomen bij besluit 2012/1 in Genève op 4 mei 2012					

71. Wijzigingen aan de tekst en de bijlagen II tot IX en de toevoeging van nieuwe bijlagen X en XI, van het protocol bij het verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau, ondertekend te Göteborg in 1999 ("protocol van Göteborg"), aangenomen bij besluit 2012/2 in Genève op 4 mei 2012
72. Wijzigingen de tekst en bijlagen andere dan III en VII bij Protocol inzake zware metalen van 1998 bij het verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau, aangenomen bij besluit 2012/5 in Genève op 13 december 2012
73. Wijzigingen aan bijlagen III bij Protocol inzake zware metalen van 998 bij het verdrag betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefniveau, aangenomen bij besluit 2012/6 in Genève op 13 december 2012
74. Verdrag van Minamata inzake kwik
 WGV 13/03/2014 : 10/10/2013
 Gemengd verklaard Minamata
 WGV 24/05/2014:
 dubbel gemengd
75. Overeenkomst betreffende de deelname van IJsland aan de gezamenlijke nakoming van de verbintenissen van de Unie, haar lidstaten en IJsland tijdens de tweede verbintenisperiode van het Protocol van Kyoto
 WGV 23/09/2014 10/7/2015

